

2019 nyár

# MADÁRTÁVLAT



## ■ MADÁRGYŰRÜZÉS

4 Ócsai Madárvárta

## ■ MADÁRVÉDELEM

8 Gyöngybagoly Akadémia III. – Zöldmezős beruházások és madárvédelem

## ■ FAUNISZTIKA

12 Szórványosan fészkelő énekesmadarak a Visegrádi-hegységben II. – Erdei pacsirta és erdei szürkebegy

## ■ MADÁRVÉDELEM

14 Égen nézzük, földön védjük – A hamvas rétihéja

## ■ MADÁRTAN

18 Költésparazitizmus I. – Valódi költésparazita fajok

## ■ HÍREK

22 MME Hírek: 2018. december – 2019. március



4



30



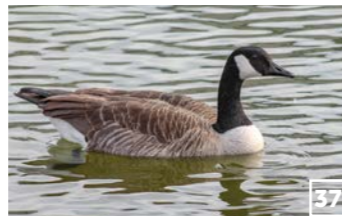
12



34



14



37



18



42

## ■ FELHÍVÁS

28 Segítsen ön is gólyát számolni! – Országos fehérgólya-felmérés 2019

## ■ MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

30 Hírek, érdekességek

## ■ MADÁRGYŰRÜZÉS

34 Érdekes madármegkerülések

## ■ FAUNISZTIKA

37 Érdekes madármegfigyelések

## ■ MADÁRTANI TÁJÉKOZTATÓ

39 Érdekes madárfészkelések

## ■ BIRDLIFE

42 Portugál Madártani Egyesület

43 Csipogó

## ■ MADÁRTÁVLAT – madártani és természetvédelmi folyóirat

XXVI. évf. 2. szám, ár: 890 Ft (MME-tagoknak térítésmentes)

KIADJA: Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület (MME) közhasznú társadalmi szervezet „A madárbarát Magyarorszáért!”

1121 Budapest, Költő utca 21., Tel.: (06-1) 275-6247 · Fax: (06-1) 275-6267 · www.mme.hu

FŐSZERKESZTŐ: Orbán Zoltán

ALAPÍTÓ FŐSZERKESZTŐ: Schmidt Egon 1994–1995

KORÁBBI FŐSZERKESZTŐK: Péchy Tamás 1996–2004, Ujhelyi Péter 2004–2011, 2013–2018, Orbán Zoltán 2012

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Bodnár Katalin, Halmos Gergő, Haraszthy László, Orbán Zoltán, Vásony Petra

NYELVI KORREKTOR: Szűcs Katalin

TERVEZÉS, NYOMDAI ELŐKÉSZÍTÉS: Kitaibel Bt.

SZERKESZTŐSÉGI TITKÁR: Bányai Lászlóné

TERJESZTÉS: Harangi István

FELELŐS KIADÓ: Halmos Gergő MME ügyvezető igazgató

NYOMTATÁS ÉS KÖTÉS: Korrekt Nyomdaipari Kft.

FELELŐS VEZETŐ: Barkó Imre ügyvezető igazgató

ISSN 1217-7156

A címlapon: hamvas rétihéja (Csonka Péter felvétele)



Fény erdő (Fotó: Kerékgyártó Róbert)



## A FELEJTÉS VESZÉLYE

A természetvédelem egyik legjelentősebb problémájának tartom, hogy a felnövekvő generációk egyre kevesebb személyes tapasztalattal és élménnyel rendelkeznek a természet, az élőhelyek és fajok kapcsán. Sokszor hangoztatjuk, hogy a gyermekek elvesztették a kapcsolatot a természettel, és ezáltal fennáll a veszélye annak, hogy amikor szembesülnek az egyre súlyosbodó környezeti problémáinkról szóló híradásokkal, egyszerűen nem is értik, miről van szó. Mindez persze valójában egy igen optimista állítás, mivel már az én generációm – sőt már a megelőzőek is – ugyanezen az úton jártak. Fokozatosan elfelejtjük, hogy mi is az egészséges természeti állapot, mivel amibe beleszülettünk, és amit megtapasztalunk, az lesz a kiindulópont számunkra. Egyszerűen elfelejtjük, hogy mi is az a természet. A kérdéssel foglalkozó kutatók már egy új fogalmat is alkottak a jelenség leírására: ez a generációs környezeti amnézia (environmental generational amnesia).

A közelmúlt tragikus eseménye, amely során az európai kultúra egyik szimbóluma, a párizsi Notre-Dame egy tűzvészben elpusztult, érdekes gondolatokat hozott felszínre. Egyrészt az a hirtelen indult örömteli mozgalom, amelynek keretében napok alatt európai százezer ember ajánlott fel a helyreállításra, a környezetvédő állampolgároknak felvetette azt a kérdést, hogy ha a kultúra nemes ügye kapcsán ez lehetséges, akkor a mindannyiunk életét jelentő környezet- és természetvédelem esetén miért nem. A másik kérdés, ami előkerült, hogy olyan korú és méretű fák, amelyekből a 12. században a tetőszerkezetet megépítették, ma már nincsenek, mert azok 300-400 éves erdőkből kerültek akkor kitermelésre.

Valójában már sok-sok generáció óta nem láthatunk olyan erdőket, amelyek egykor Európát borították. „Őserdők” csak olyan helyeken maradtak, ahol az átlagemberek nem fordulnak meg. Az európai erdők kevesebb mint 0,7%-a tekinthető természetesnek, ezek nagy része is a magashegységekben és az északi boreális erdőkben található. Ahogy ezeket a sorokat írom, a sajtó épp attól az eseménytől hangos, hogy a Bükk Nemzeti Park közepén egy 180 éves erdőt vágta tarra. Egy ilyen korú erdő már kezd hasonlítani ahhoz a képhez, amelyre emlékeznünk kellene, de a jelenlegi erdőgazdálkodási gyakorlatban védett területen is véghasználat a sorsa. Hazánkban lényegileg nem maradt őserdő, és a magas korú erdők aránya is igen alacsony. A 150 évesnél idősebb erdők aránya 0,35%, 200 évesnél idősebb pedig már csak mutatóban akad: 186 hektár = két Margit-sziget = 260 foci pályára. Egy erdőnek pont 180 évre van szüksége, hogy újra 180 éves legyen egy véghasználat után, így nehezen érthető számomra, hogy miért nem tudjuk békén hagyni azt a keveset, ami még megmaradt.

Ha megkérdezzük egy átlagembert arról, hogy mi is számára a természet, vagy mi is az erdő, jó eséllyel egy parkot, kertet, ültetvényt fog leírni. Nem is csoda, hiszen soha nem is találkozott mással, sőt a városi ember fogalomtárában már ezek is vadonnak számítanak. Ezért is kiemelt küldetésünk a környezeti amnézia, a felejtés megállítására. Egyrészt legalább azt a keveset, ami megmaradt, őrizzük meg, azaz ne vágjunk ki 180 éves erdőket, másrészt minél nagyobb területen állítsuk helyre a jó ökológiai állapotú élőhelyeket, és végül, de nem utolsósorban érezzük el, hogy mindenki megtapasztalhassa, mi a valódi természet, lehetőleg már gyerekkorban. Csak így biztosíthatjuk, hogy a jövő generációi értsék, mi az a természet, meg akarják védeni és helyre akarják állítani azt.

Halmos Gergő  
ügyvezető igazgató

MADÁRGYŰRÜZŐ ÁLLOMÁSOK MAGYARORSZÁGON II.

# ÓCSAI MADÁRVÁRTA

[ALAPÍTVÁ 1983]

**Az Ócsai Madárvárta Egyesület (omve.hu) önálló jogi személyként 1992-ben alakult 18 taggal, de a munka már 1983-ban elkezdődött. Ma az aktív tagok száma 100 fölött van, az évenkénti alkalmi segítők, látogatók száma 2000–2500. A tudományos célú adatgyűjtés, monitoring mellett nagy hangsúlyt fektetünk az ismeretterjesztésre. Sok iskolás csoportot fogadunk, több középiskolával van megállapodásunk az iskolai közösségi szolgálat itteni teljesíthetőségére, egyetemi terepgyakorlatoknak biztosítunk helyszínt stb.**

A vízben álló nádasban a Guvatfélék befogására varsarendszerű csapdákat használunk. Kihelyezésük az időjárási feltételektől (pl. hótakaró vastagsága, hőmérséklet, vízmagasság stb.) függ. Ezeken kívül néhány speciális hálót használunk fürj, haris és erdei fülesbagoly fogásához.

3. Gyűrűzés fészektelepeken, odúban és időszakos élőhelyeken Működési területünkön különböző odútípusokat helyeztünk ki. Az ezekben költő madarak, főleg szén- és kék cinegek fiókáit – a megfelelő kor elérésekor – gyűrűzzük. A területen több nagyobb gémtelep található. Az itt költő fajok (szürke gém, nagy kócsag, kanalgém és bakcsó) fiókáit jelöljük a hagyományos fém- és a távolról tácsóval leolvasható színes gyűrűvel is. A munkát minden esetben légi fotózás előzi meg, hogy a fészkek pontos helyét, eloszlását láthassuk. Fontos, hogy a legkisebb zavarás mellett a lehető legkevesebb időt töltsük a telepen. A területen a kis számú, elszórva költő fajokat (egerészölyv, vörös vércse, rétisas és fekete gólya) is ilyen módon jelöljük. A védett terület közelében néhány éve egy sóderbányató szigetén kialakult sirálytelepen az ott költő fajok (dankasirály, szerecsensirály és küszvágó csér) fiókáit jelöljük fém- és színes gyűrűvel is. Szintén a védett területen kívül található partifészektelepeken függőhálókkal fogjuk és jelöljük a madarakat. A környék vízviszonyainak függvényében partimadarakat, partfutókat és cankókat is fogunk.

← Ócsai táj

↓ A Nád hálóállás a közlekedést segítő pallósorral

**A** kezdetben nomád tábor fokozatosan komfortosabb lett. Először néhány kisebb épületet alakítottunk ki, majd a védett terület szélén megvásárolt területen 2000 és 2002 között egy kétszintes, összkomfortos házat építettünk. Ez sajnos 2007-ben teljesen leégett, de egy év alatt sikerült az új vártát felépíteni.

A szakmai munka szervezését, irányítását az Eötvös Loránd Tudományegyetem, az Állatorvostudományi Egyetem és a Szent István Egyetem oktatói, kutatói és az ott végzett szakemberek végzik. A terepmunkában főleg középiskolások és felsőoktatási intézmények hallgatói vesznek részt, de az egyesület tagságának összetétele ennél sokkal szélesebb, mindenféle korú és végzettségű tagunk van. Az Ócsai Madárvárta került a Pest megyei értéktár nevezetességei közé.

## TERÜLET

A madárvárta a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságához tartozó Ócsai Tájvédelmi Körzet Öreg-turján nevű, északi részén van (N47.2970, E19.2104). A lápmedence a jégkorszaki ős-Duna mentén kialakult, hajdan kiterjedt láp egyik utolsó maradványa, 1975 óta országos jelentőségű védett természeti terület, a Natura 2000 hálózat és a Ramsari egyezmény (1989) nemzetközi védelme alatt áll. A környék legjelentősebb méretű vizes élőhelye, körülötte mezőgazdasági területek, ültetett erdők, sóderbányák vannak.

A védetté nyilvánítás óta – a mezőgazdasági tevékenység és a tőzegbányászat befejeztével – megindult másodlagos szukcesszió során a tőzegkubikok folyamatosan benádasodtak, a szárazabb területek beerdősültek. A vegetáció nagyon

változatos, mozaikos, rendkívül fajgazdag, ami színes állatvilágnak biztosít élőhelyet, a jégkorszaki maradványfajok közvetlen közelében melegkedvelők is előfordulnak. Kimondottan ritkaságnak számít például a fokozottan védett lápi árcos-szitakötő, a csíkos mocsárcsikbogár és az apró kiscsikbogár. A területen stabil a védett bűvárpók állománya. Innen írták le új fajként a fokozottan védett Metelka-medvelepkét, és jelentős állománya van az ezüstsávós szénalepkének is. Az elmúlt tíz évben több, a magyar faunára új molylepke- és fűrészdarázsfaj került elő.

## FOGÁSI MÓDSZEREK

Legfőbb tevékenységünk a madárgyűrűzés. A különböző fajok befogása más-más fogóeszközökkel és technikákkal történik.

### 1. Standard módszer

A madarak többségét standard körülmények (hálóhely, hálók száma, minősége, ráfordított idő stb.) között fogjuk japán típusú függőhálókkal. A hálóállások helyét úgy választottuk ki, hogy a lehető legjobban reprezentálják a terület vegetációs összetételét. A vízben álló nádasból a záródó erdőtársulásig minden típusban vannak hálók. Az ellenőrzéseket kiépített pallósorok teszik minden napszakban és évszakban kényelmesebbé. Van egy „négyemeletes” fregolihálónk is, hogy a lombkoronában mozgó madarakat is meg tudjuk fogni.

### 2. Alkalmasszerűen használt (nem standard) módszerek

A ragadózó madarak és varjúfélék befogásához különböző csapdákat, kockahálókat, héjakosarat stb. használunk. Ezek alkalmasszerűen és különböző helyeken kerülnek felállításra.



Éveken át ezekben az épületekben zajlott a munka – elől jobbra a „Gödör”, balra a „Vasaló”, hátul pedig a „Torony”

A szerző felvételei

A tűz után újjáépített madárvárta



Kék cinege a hálóban



A lombkoronaháló a magasan mozgó madarak befogásának eszköze

### HÁLÓÁLLÁSOK

A madárgyűrűző állomások gyakorlatában – a munka megkönnyítése (naplózás és ellenőrzések kiosztása) érdekében – általános a hálóhelyek megkülönböztető elnevezése. Ócsán ez az alábbiak szerint alakul [a szerkesztő megjegyzése]:

1. „Ház”: 10 db (120 m), összesen 15 db (174 m) háló, bodzabokrokkal, néhány nyárfával elegyes, száraz aljzatú nádasban
2. „Bodza”: 11 (132 m) háló, fekete bodza és fűzfajok, újabban zöld juhar között



Mocsári nőszőfű

3. „Szász nád”: 10 (120 m) háló, száraz aljzatú nádasban néhány feketebodza-bokorral, amikre felfut a komló, sok és terjeszkedő a vadszeder
4. „Hosszú”: 15+10+15 (174+120+174 m) háló, keskeny, fűzbokros nyárfasorban, kétoldalt nádassal
5. „Erdő”: 5 (60 m) háló, öreg nyárfák, alattuk sarjadék, kutya-benge, újabban vadszeder
6. „Nád”: 10+7 (120+84 m) háló, vízben álló nádas, az első három és az utolsó hálónál fűzbokrokkal
7. „Gát”: 13 (146 m) háló, kőrisfasorban, hamvas szeder és bodza aljnövényzettel, kétoldalt vízzel
8. „Sziget”: 15 (174 m) háló, csak a CES [költési időszakban végzett országos gyűrűzési program – a szerkesztő megjegyzése] idején működik 2001-től, bokros, fás (fűz, nyár) területen, körben vízben álló nádassal

### MUNKAREND

A munka alapvetően egész évben folyik, de a különböző periódusokban a hálószerelés és az időtartam változik:

- Téli etetőzés: november 1. – március 31., 3 etetőnél összesen 10 (105 m) hálóval
- Tavasz tábort: március 12. – április 15., 7 hálóállásban 106 (1190 m) háló
- CES (constant effort site, „állandó ráfordítású gyűrűzés”): április 18. – július 9., 8 hálóállásban 121 (1436 m) háló
- Őszi tábort: július 10. – november 1., 7 hálóállásban 106 (1190 m) háló

A vonulási időszakokban a hálók világosodástól teljes sötétedésig nyitva vannak, és óránként ellenőrzük azokat. Kedvezőtlen feltételek esetén az ellenőrzések gyakoriságát sűrítjük, szélsőséges feltételek (nagy meleg vagy hideg, erős szél, csapadék) esetén a hálókat összehúzzuk, zárjuk. Télen és költési időszakban a hálók csak napi 4–6 órát vannak nyitva, általában hetente egy alkalommal egy-egy állásban.

A madarakat a Madárgyűrűzési Központ számozott gyűrűvel, bizonyos fajokat színes gyűrűvel jelöljük. Felírjuk a befogás idejét, a hálóállást és hálószerelést, megállapítjuk a madarak korát és ivarát, az Actio Hungarica előírásainak megfelelően felvesszük biometriai adataikat (szárnyhossz, harmadik evező hossza és farokhossz), becsüljük a kondíciót (zsír, izom),

a szárnytollak kopottságát, és megmérjük a testtömegüket. Vedlő madár esetén tollanként leírjuk a szárny és a farkok vedlését. Esetenként gyűjtünk a madarakról külső parazitákat (rágógótetvek, kullancsok, kullancslegyek), vérmintát az ivarhatározáshoz és különböző fertőzések (madárinfluenza, Usutu-vírus, nyugat-nílusi láz, rickettsia) kimutatásához.

A kezdetektől 115 gyűrűző vett részt a munkában, de a madarak nagy részét viszonylag kevés ember gyűrűzte és mérte, így a standardítás itt is nagymértékű, amit folyamatos összemérésekkel igyekszünk tovább növelni. Az adatokat tereplaplóba rögzítjük, majd számítógépre visszük. Innen a Madárgyűrűzési Központba, majd az európai EURING-adatbázisba kerülnek. Az adatok feldolgozása és publikálása folyamatos.

### EREDMÉNYEK

Az eltelt évek során, 2018-ig 181 faj 482 074 egyedét fogtuk, illetve gyűrűztük meg. Ezek közül 98 154 példányt fogtunk vissza összesen 220 920 alkalommal. 849 Magyarországon másutt jelölt madarat fogtunk, és 751 általunk gyűrűzött került meg országon belül. 151 külföldi gyűrűs madarat fogtunk, és 202 nálunk jelölt került meg külföldön. A színes jelöléssel is ellátott madarak közül 285-ször figyeltek meg 67 dankasirályt, 2132-szer 271 szerezcsensirályt, és 3 kűszvágó csért egy-egy alkalommal külföldön.

A legnagyobb számban gyűrűzött fajok (zárójelben a visszafogások): barátságos poszáta 81 797 (21 290), vörösbegy 41 519 (24 480), széncinege 29 878 (45 852), cserregő nádiposzáta 27 289 (15 276), foltos nádiposzáta 26 472 (4713). A teljesség igénye nélkül néhány érdekesebb adat, rekord:

- A legtöbbször (57-szer) egy széncinegét fogtunk vissza négy év alatt.
- Egy szerezcsensirályt 10 év alatt 85-ször figyeltek meg Franciaországban és Belgiumban.
- Ócsai gyűrűzésű a legöregebb hazai egerészölyv (min. 22,5 év), fülemülesítke (min. 11 év), zöldike (min 10,5 év). Egyik madár sem első évesként lett jelölve, így ennél minimum egy évvel öregebbek voltak.
- Legnagyobb távolságban megkerült madaraink: szürke gém (Mali, 3913 km), mezei poszáta (Kamerun, 4125 km), és egy énekes nádiposzáta mi fogtunk Ócsán (Kenya, 5893 km).



Ócsai táj

– A Magyarországon fogott 7 törpesármányból itt gyűrűztük az elsőt, a másodikat és az ötödiket, a Bonelli-fűzikéből az elsőt, a 3 vastagsórú fűzikéből a másodikat, a 3 kék cinege x lazúr-cinege hibridből a másodikat, a 4 kucsmás poszátából a harmadikat, a 42 vándorfűzikéből a másodikat, majd később még 7 példányt.

A sokféle és hosszú ideje tartó adatgyűjtés nagyon sok szempontú feldolgozást tesz lehetővé. Az eddigi eredményekből 52 egyetemi diákköri dolgozat, 45 egyetemi szakdolgozat, 2 egyetemi doktori és 3 PhD-értekezés, 49 magyar és 51 angol nyelvű publikáció, 102 hazai, 61 nemzetközi konferencia-előadás és poszter született. Tevékenységünk jól példázza, hogyan lehet alapja a természet felé megnyilvánuló civil érdeklődés a tudományos igényű adatgyűjtésnek és egyúttal a természetismereti nevelésnek. Minden érdeklődőt szeretettel várunk!

Csörgő Tibor



Lápi álarcos szitakötő



Fehér zászpa

# GYÖNGYBAGOLY AKADÉMIA III.

## ZÖLDMEZŐS BERUHÁZÁSOK ÉS MADÁRVÉDELEM

Klaus König *A világ baglyainak határozója* című munkájában a természetvédelmi fejezetet úgy kezdi, hogy a „baglyok, csakúgy, mint a legtöbb élőlény számára a legnagyobb veszélyt természetes élőhelyeik fokozódó pusztulása jelenti”. Ez egy olyan régóta hallott alapigazság, hogy féltő: már nem is tudjuk elég komolyan venni. Elfogadjuk, mintha máshogyan nem is lehetne. Pedig másként kell lennie! Cikksorozatunk záró részében a baglyokra és a biológiai sokféleség egészére végveszélyt jelentő „zöldmezős” beruházásokkal foglalkozunk.



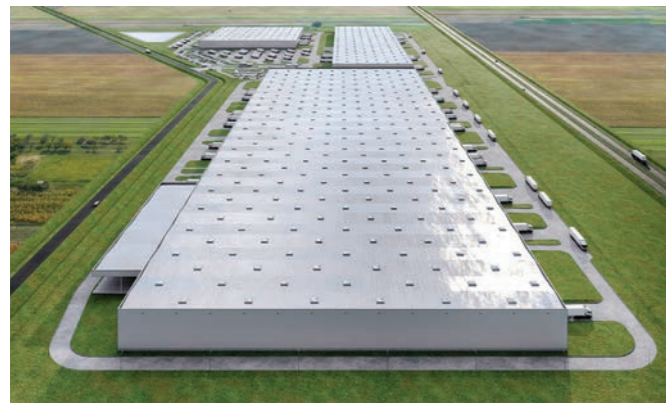
Fotó: Klein Ákos



Fotó: Szurómi Tibor



← Maglód (Pest megye) közeli 2007-es felvétel egy bevásárlóközpont építéséről. Az 50 hektáros fejlesztésből ma 20 hektárt utak, parkolók és épületek fednek. A háttérben dereng egy valamikori gyöngybagolykölthely, egy templomtorony (Fotó: Klein Ákos)  
 ✓ Jelenleg is épülő, 30 hektáron megvalósuló Pest megyei beruházás. Magyarország legnagyobb logisztikai központja lesz (Forrás: internet)



**MIT ÉRTÜNK ZÖLDMEZŐS BERUHÁZÁS ALATT?**

Olyan új ipari beruházás, amely teljes egészében mezőgazdasági művelés alatt álló szántó-, gye-, gyümölcsös vagy nádas területen valósul meg. Ezek nagy előnye a befektetők számára, hogy nincsenek korábbról otthagyt, drágán elbontandó épületek, akadályok. Pénzügyi hátránya, hogy a területet be kell kapcsolni a különböző közüzemi hálózatokba és az infrastruktúrába. A barnamezős beruházás ehhez képest egy korábban egyszer már építkezéssel érintett, iparterületen kialakítandó, új létesítmény, például a városzéli ún. rozsdavezeték elavult gyárainak fejlesztése.

**A KIVONÁS VÉGLEGES!**

A zöldmezős beruházás – a korábbi földtörvényt idézve – a termőföld végleges kivonása a művelés alól, melynek következtében a kivett terület művelésre alkalmatlanná is válik. Miért? Elsősorban a beépítettség és a felszint adó termőréteg leburkolásától. Kivett területek a települések, lakó-, ipari



és szolgáltatóparkok, nyomvonalas létesítmények (út, vasút, elektromos hálózat) és a vízgazdálkodási egységek (folyók, csatornák, tavak). A természeti rendszerek szempontjából pontosan ez a térben és időben végleges kivonás tölthet el bennünket aggodalommal.

**A GYÖNGYBAGLYOK ÉS A BEÉPÜLT TÁJ**

Habár csaknem minden élőlényt kedvezőtlenül érint a zöld- és barnamezős beépítettség növekedése, a gyöngybagoly különösen nagy vesztese ennek a folyamatnak. A nyílt területek vadászként kerüli az erdősült vidékeket. Emberkövető, épületlakó fajként a falvak és városok közvetlen közelének változatos, mozaikosan művelt és csak mérsékelten beépített tájain, illetve a települések belterületén vadászik. A beépülés több szinten is érzékenyen érinti a létüket.

Még a legkisebb falvakban is egyre inkább teret nyer a kertvárosiasodás. Korábbi paraszti porták, kisgazdaságok, tyúkólak és kertvégi kaszálók alakulnak át kezdetben fűnyírózott pázsittá, majd térkövezett, könnyen rendben tartható udvarokká, ami kevés mozgásteret enged az éjszakai vadászok portyázásainak.

Más léptékű, de sokkal feltűnőbb jelenség a kisebb lélekszámú városokban jelentkező iparosítási láz. A megyeszékhelyek és nagyvárosok peremterületeit mára ipari, logisztikai és lakóparkok fedik le. 2016-ban 10 388 ha-on összesen 196 címzett ipari park terült el. A budapesti agglomeráció odáig jutott, hogy ott gyöngybagolyállományt fölösleges is keresünk. De a kisebb városok környezetét is a kárpacellázott telephelyek uralják. Így a lakott területről kiszoruló, épületlakó bagolyfajok a településtől egyre távolabb kénytelenek felkutatni a megfelelő táplálkozóterületet jelentő lucernaföldet vagy legelőt. Az átalakuló tájban vadászó ragadozók pedig mind gyakrabban pusztulnak el az utakat, légvezetéseket keresztezve (ld. 2018. őszi Madártávlat).

**MIT BÍR EL A FÖLD?**

A földfelszín jellegét, arculatát többféleképpen változtatjuk meg. A művelésiág-váltásnál a talaj továbbra is művelhető lesz, csak a korábbitól eltérő módon. Erre közismert példa a gyepek feltörése a szántóművelési ágra átállás érdekében. Bár az eredeti életközösség sokféleségét ez is töredékére csökkenti, mára tudjuk, hogy az évtizedekig szántott földterület természetvédelmi szemléletű visszagyepesítést követően az eredeti társulás jó része visszahozható. A vizes és üde élőhelyek általában könnyebben, a szárazak lassabban térnek vissza a bolygatás után az eredeti, komplex állapotba. A művelésiág-váltás tehát általában kedvezőtlen, de csak nagyon ritkán visszafordíthatatlan folyamat.

Ezzel szemben a művelés alól kivett, beépített területek kapcsán kimondhatjuk, hogy az egyszer leburkolt, iparosított vagy benépesült területek végzetesen és visszafordíthatatlanul

← Eltérő gyepezelés vizsgálati területe Dél-Magyarországon (Fotó: Solt Szabolcs)

→ A művelés alól kivett területek nagysága 2017-re megduplázódott, és immáron két megyéni kiterjedésű Magyarországon

➤ A kivett területek nagyságának és a hazai gyorsforgalmi úthálózat bővülésének összefüggése. A szaggatott vonalak jóslat jövőbeni értékeket becsülnék

megszűnnek a természeti rendszer része lenni. Nem csupán néhány szívünkhöz közeli, érzékeny kulcsfaj kerül a veszteséglistára, hanem a talajlakó gerinctelenektől az emlősökig jóformán minden.

**MILYEN MÉRTÉKŰ A BEÉPÍTÉSI NYOMÁS A TÁJON?**

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH) hosszú távú adatait át nézve azt látjuk, hogy az 1990-es rendszerváltáskor a művelés alól kivett területek nagysága kicsivel meghaladta az egymillió hektárt (1 067 500 ha), ami az ország területének 11,5%-a volt. 2017-ben ugyanez a mutató majdnem kétfélszáz hektárra duplázódott (1 932 800 ha), az ország területének 20,8%-át lefedve. 27 év alatt az ország területének 9,3%-a került ki a korábbi művelési besorolásból, ami 865 300 ha potenciális élőhelyvesztést jelent. Ez éppen annyi, mint Csongrád és Fejér megyék területe együttvéve, vagyis az élővilág számára legalább elméletben megfelelő területek kiterjedése kétfélszáz hektárral csökkent.

**MIRE SZÁMÍTHATUNK A JÖVŐBEN?**

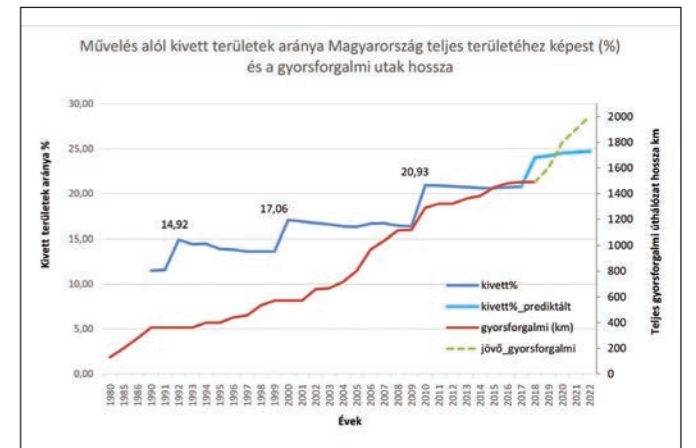
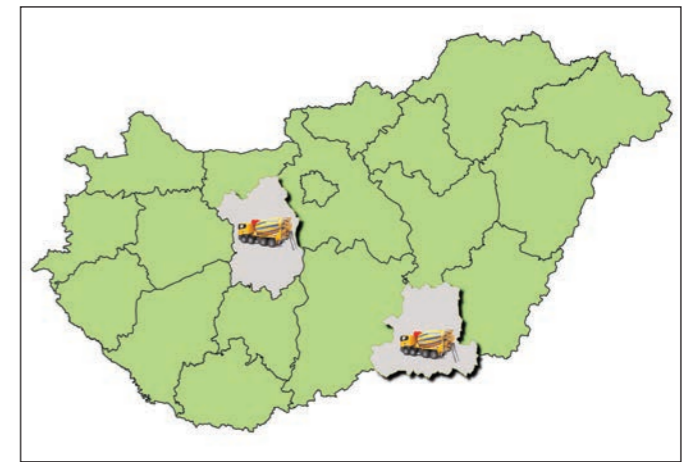
Magyarország jelenleg követett gazdasági modellje az üzleti vagy ipari, és az infrastrukturális tőkét fektet sokat. Leegyszerűsítve, ipari parkokba és autópályákba fektetjük az adóbevételek jó részét. Ez a két tőkenem járul hozzá ugyanis a bruttó hazai össztermék (GDP) és a foglalkoztatottság látványos emelkedéséhez. Bár az építőipar hozzájárulása a nemzetgazdasághoz csupán 4-5%, 2017-hez képest az építőipar közel 30%-kal bővült, így a gazdaság legerősebb motorjának tekinthető. Ez a fellendülés pedig természetéből fakadóan ugyanilyen látványos környezetpusztulást eredményez. Új kavicsbányatavak, intenzív nyersanyag-kitermelés, külszíni mészkőfejtés, homokkitermelés, cementgyártás, a szállítás környezeti terhelésének megemelkedése, hogy csak néhány példát emeljünk ki.

Ennél a pontnál a zöldmezős beruházások témaköre összekapcsolódik a Madártávlat előző számában taglalt útépitési tervekkel, hiszen az is zöldmezős beruházásnak tekinthető. Ha megvizsgáljuk a kivett területek bővülését (mostanra kb. 21%), az ezzel párhuzamosan növekvő gyorsforgalmi úthálózat görbét (mostanra kb. 1500 km), és gondolatban szaggatott vonallal tovább rajzoljuk a már most biztosan ismert, újonnan megépülő 500 km autópályával járó területvesztéséget, akkor azzal számolhatunk, hogy a tovább folytatódó beépítési hullám újabb félmegyéni területet érint majd a következő évtizedben.

Precíz előrejelzéseket nem ismerünk, de a mostani gazdasági fellendülés könnyen azt eredményezheti, hogy az ország területének negyede, akár harmada is valamilyen mértékben kivett terület lesz. Ez pedig kérdéseket vet fel a természetvédelmi munkával kapcsolatban.

**FEJLŐDÉS ÉS TERÜLETFEJLESZTÉS**

Ha lenne olyan terepi határozókönyv, amelyben az ember jellegzetes tulajdonságait is összeszednék, akkor a technológiai fejlődés és az innovációs láz biztosan a legjellemzőbb faji sajátosságok között szerepelne. Ezért nem gondolhatunk reálisan



arra, hogy a fejlődés folyamatát a környezet védelme érdekében berekesszük. Drámaian máshogy kell azonban a jövőben gondolkoznunk, hogy a fejlődés ne járjon korlátozatlan élőhelybeépítéssel. Különösen annak fényében, hogy az új területbeépítéseket legtöbbször nem nélkülözhetetlen társadalmi szükségletek, hanem szűk érdekközösségek gazdasági igényei motiválják.

Elképzelhető, de nem óhajtott jövőkép az ipari tájképből megnövekedett, kis, természetes foltok hálózata, amit az összekötő folyosók és mesterséges természetvédelmi beavatkozások tartanak éppen csak életben. Ezért amikor természetvédelmi érveinkkel szemben azt hozzák fel, hogy a természetvédők vissza akarnak térni az ökörfogatosságot és gyertyavilágítású szobák korába, könnyen hárítható az efféle vádaskodás, ha tisztán látjuk, hogy a fejlődés akkor válik fenntarthatóbbá, ha nem kapcsolódik össze további, nem-törődöm területfejlesztéssel.

Képzelnék el egy olyan gazdaságfejlesztési támogatási rendszert, amely csak akkor támogat egy vállalkozási ötletet, ha az nem zöldmezős területen valósul meg. Vajon csödbe menne Magyarország egy ilyen irányváltást követően? Aligha. Három dolog felől biztosak lehetünk a témában: az egyik, hogy ha a területfoglalás tovább fokozódik a fejlett és fejlődő világban, akkor azt a biodiverzitás nagy része nem éli túl. A másik, hogy a jelenleg elterjedt gazdasági modell nem az egyetlen megvalósítható, de csaknem bizonyosan az egyik leginkább környezetpusztító. Végül pedig látnunk kell, hogy a változás előmozdításában egyénileg és közösségekbe szerveződve mindnyájunknak nagy a szerepe.

Klein Ákos

# SZÓRVÁNYOSAN FÉSZKELŐ ÉNEKESMADARAK A VISEGRÁDI-HEGYSÉGBEN II.

## ERDEI PACSIRTA ÉS ERDEI SZÜRKEBEGY

A sorozat második részében két olyan énekesmadárfaj aktuális előfordulási adatait ismertetem a Visegrádi-hegységből, amelyek bár országosan nem nevezhetők ritkának, az elérhető megfigyelések alapján a Visegrádi-hegység területén viszont rendkívül kis számban fészkelnek.

### ERDEI PACSIRTA

Az erdei pacsirta eléggé érzékeny a talajvegetáció változásaira. Prof. Dr. Raphaël Arletta és a berni egyetemen kutató csoportjának eredményei alapján kiderült, hogy a szőlőültetvények közül például csak azok alkalmasak a fészkelésre, ahol a sorok között részleges, mozaikosan elhelyezkedő vegetáció borítja a talajt. A teljesen kopár föld vagy a túl magas, gondozatlan vegetáció nem alkalmas a fajnak – a legoptimálisabb az volt, ha a tőkék közötti területet 50%-ban növényzet borította, 50%-ban pedig kopár volt. Telemetriás vizsgálatokkal bizonyították, hogy míg a kopár részek közlekedési útvonalaként szolgáltak a szülőknek a vadászat során, addig a növényzettel borított részek a gerinctelenekből álló táplálékot biztosították számukra. A faj országos állománya napjainkban 3800–7000 költőpárra tehető. Miközben a Visegrádi-hegységben a vonuló erdeipacsirta-csapatok szinte bárhol megállhatnak pihenni, 2010 és 2018 között a célzott keresések ellenére is csupán két stabil és három alkalmi költőhelyét fedeztem fel a területen.

Két délkeleti kitérűsű, hegylábi gyepterületen évente változó számban, de rendszeresen fészkeltek: Pomázon a Kis-Csikóvár lábánál 1-3 territórium, az izbégi katonai lőtérén pedig 2–5 territórium állandó jelenlétét észleltem. A dunabogdányi Csódi-hegy platóján 2011-ben és 2012-ben egy-egy pár költött, mindkét évben megfigyeltem a kirepült fiatalokat. 2012-ben itt bányászati célú próbafúrásokat végeztek, ami ellehetetlenítette a faj fészkelését. 2015 februárjában három him énekelte itt, végül csupán két pár költött a területen, azóta pedig itt egyáltalán nem mutatkozott a faj. A másik alkalmi fészkelőhely a hegység peremén a pilismaróti Bitóci-domb volt, ahol kizárólag 2016-ban költött egy pár; sem előtte, sem pedig utána nem észleltem a faj jelenlétét a területen.

Ezek mellett két olyan élőhely van, ahol 2010–2013 között még előfordult a faj, de azóta már egyáltalán nem észleltem a



jelenlétét. A tahitótfalui Bogonhát rég nem művelt, öreg szőlőjében egészen 2010-ig kitartott egy 2-3 páros maradványpopuláció, ebben az évben láttam itt az utolsó éneklő hímeket. Az elhanyagolt szőlő elgyomosodott, ennek következtében pedig olyan magas lett a tőkék közötti növényzet, hogy az nem volt már megfelelő a faj számára. Valószínűleg ebből az egykori szigetpopulációból kolonizált egy pár a Bergmann-tó fölötti bozótos délkeleti kitérűsű lejtőjének kopárabb részére. Itt 2012-ben még sikeresen költöttek, de 2013-tól kezdve



- ↖ Erdei pacsirta tipikus költőhelye (Fotó: Schwartz Vince)
- ← Erdei pacsirta (Fotó: Dr. Heincz Miklós)
- ↙ Fészket elhagyó erdeipacsirta-fióka (Fotó: Schwartz Vince)
- ↑ Erdei szürkebegy áttelelőhelye (Fotó: Schwartz Vince)
- Erdei szürkebegy (Fotó: Ónodi Miklós)

legelővé alakították át a pacsirták korábbi élőhelyét, így többet már ide sem jöttek vissza a pár tagjai.

A Pilis lábánál a Visegrádi-hegységgel összehasonlítva sokkal nagyobb arányban találhatóak a faj számára optimális művelt szőlőültetvények, illetve galagonya-kökény cserjésekkel váltakozó sziklás, szubmediterrán lejtősztyepppek, meszes talajú homokpuszták, homokpusztarétek és dolomit lejtősztyepprétek. Egy territóriumterképezés során 2016 márciusában, csupán 2,3 km<sup>2</sup>-nyi összefüggő hegylábi területen, 17 éneklő hím-et észleltem Esztergom és Kesztölc határában, de a Pilis déli részén már inkább csak szigetszerűen fordul elő a faj.

### ERDEI SZÜRKEBEGY

Az erdei szürkebegy országos állománya 1200–1500 költőpárra tehető. 1966-ban Urbán Sándor Tahiban, Somogyi Péter pedig Szentendrén észlelte territóriumfoglalását. Először 1977 júniusában a dömösi Malom-patak völgyében sikerült bizonyítani a fészkelését, amikor Dénes János és társai három éneklő hím-et és egy rőpképtelen fiókat figyeltek meg a területen. Manapság ősszel és tavasszal a hegység peremének alkalmas, bokros élőhelyein rendszeresen megfigyelhetők átvonuló példányok, illetve számos hasonló jellegű élőhelyen át is teletelhet a faj. 2018. október 4-én az Öreg-Pap-hegy vörösfenyővel elegyes, öreg erdefenyvesében egy min. 62 példányt számláló csapat mozgott a fenyők alatti szinte áthatolhatatlan szederben. Pár órával később innen néhány kilométerre, a Szent László-völgy keleti oldalának nagyméretű, vadszederral sűrűn



benőtt végvágásain további 12 példányt észleltem. Ugyanekkor a Pap-réttől nyugatra lévő, közepes záródású, vágásérett kocványtalan tölgyesben két példány mozgott, később pedig a Pálóczi-rét melletti és a dunabogdányi József-forrás – Sajgó-kapu közötti vágásterületek mindegyikén legalább egy példányt láttam vagy hallottam. A Visegrádi-hegységben a vadszederral sűrűn benőtt végvágások fontos pihenőhelyként szolgálnak a vonuló erdei szürkebegyek számára, még a magasabb régiókban lévő is. Ezekben a helyeken és a patakok környékén fészkelése is minden további nélkül elképzelhető.

2010. június 6-án a visegrádi temetővel szemben, a Mátyás király utca patakmeder menti bokros vegetációjában egy riasztó öreg példányt és három szétmászott fiatalot figyeltem meg. 2014 áprilisában a dunabogdányi Csepri-hegy erdészeti feltáróút fölötti, vadszederral sűrűn benőtt, letermelt oldalban egy éneklő hím-et találtam, és ugyanitt a következő hetekben többször is megfigyeltem a fajt, illetve egy alkalommal riasztó hangját is hallottam. 2016 áprilisában a tahitótfalui Lőrinc-lapos egyik kiterjedt és vadszederral sűrűn benőtt vágásterületén magaslesről egy fészkekanyaggal a csőrében közlekedő példányt észleltem, de a sűrű növényzet miatt pár perc után szem elől vesztettem. 2017 áprilisában a pilismaróti Miklós deák völgyi patak Hamvaskői-rét alatti degradált, vadszederral benőtt szakaszán két példányt észleltem, amik idegesen reagáltak a jelenlétemre.

Schwartz Vince

# ÉGEN NÉZZÜK, FÖLDÖN VÉDJÜK

## – A HAMVAS RÉTIHÉJA –

Néha felteszik nekünk a kérdést: Ugyan miért mászkálunk sásosokban, szántóföldeken, hiszen a héja erdőben, fán költ? De nem hiába a cím, hiszen a hamvas rétihéja egyike azon kevés ragadozó madarunknak, amely a földön fészkel, ezzel nem kicsit nehezítve az őket védő Hamvasrétihéja-védelmi Munkacsoport aktivistáinak munkáját.



### RÖVIDEN A RÉTIHÉJÁKRÓL

A világon élő 16 rétihéjafajból Magyarországon négygel találkozhatunk; a barna, a hamvas, a kékes és a fakó rétihéjával. Repülés közben tipikus, V alakban tartott szárnyuk és imbolygó röptük már messziről elárulja őket. A kifejlett hímek és a tojók eltérő színezetűek és méretűek, amit ivari kétalakúságnak nevezünk. Előbbiek valamivel karcsúbbak és világoszürkés színűek, míg a tojók nagyobbak és barnás színezetűek. Hasonlóságuk a gyakorlatlan szemet könnyen megtéveszt-heti, de a határozásban segítséget nyújthat a megfigyelés dátuma: Hazánkban a barna és a hamvas rétihéja rendszeres és vonuló költő faj, amiket ősszel gyakorlatilag „felváltanak” a hozzánk telelni érkező kékes rétihéják, míg a fakó rétihéják csupán kis számú nyár végi-őszi és tavaszi átvonulók hazánkban.

### ELTERJEDÉS, ÁLLOMÁNYVÁLTOZÁS

A hamvas rétihéja Eurázsia és Észak-Afrika nyílt területein költ. Európai állománya jelenleg csökken, 54–92 000 párra tehető. Hazánkban az ezredfordulón számukat 150–280 párra becsülték, de ez napjainkra jelentősen lecsökkent, eddigi legalaposabb felméréseink alapján már csak 30–90 pár (!) között ingadozik. Ennek okairól még nincs elég információnk, azonban a fészkelőhelyek eltűnése, a korábbi aktívabb védelem visszaesése, valamint a többi földön költő fajra is veszélyes, megnövekedett ragadozó- és vad-disznóállomány, továbbá az időjárás változása mind fontos tényezők lehetnek.

### FÉSZKELÉS

A hamvasrétihéja-hímek igazi gavallérok: udvarlási ajándékként zöld gyikot vagy pockot hordanak a kiválasztott tojónak. Rátermettségüket emellett látványos, közös zuhanórepülések közben is bizonyítják párjuknak. De később, a kotlás és a fiókanevelés időszakában a zsákmányszerzésért is döntően a hímek a felelősek. Minden évben új, 25–50 cm széles fészket építenek a talajon a sűrű, lágy szárú növényzetbe, amihez szintén lágyszárúakat használnak fel. 4–5 tojásukat kizárólag a tojó üli. Fészük közelében gyakran láthatóak alacsony karón pihenve.

Európa természetközeli élőhelyekben szűkölködő tájain döntően gabonatóblákban költenek. Az aratás többnyire a fiókák kirepülése előtt történik, így ez természetvédelmi beavatkozás hiányában a fészkelő pusztulását jelenti. Korábban nálunk is rendszeresen találtak fészket gabonában, de ez ma már kevésbé jellemző. Jelenleg a nagyobb kiterjedésű, fűzbokrokkal, cserjékkel tarkított lápok, vizegyes területek magassásosaiban költ, többnyire védett területeken. De van ellenpélda is,



← Kiülőhelynek még a roncsautó is megfelel (Fotó: Hencz Péter)  
↑ A tojóéhoz még hasonló színezetű, pihenő fiatal hím a fészek közelében (Fotó: Hencz Péter)

amikor sással, náddal elegyes csatornapartot vagy az özönnövény aranyvesszővel benőtt helyet választ egy település szélén, ahol természetvédő is csak ritkán jár.

Alkalmas élőhelyen a párok lazább telepet alkotva 10–20 méterre is költhetnek egymástól, de egyesével is fészkelnek. Ha betolakodó jön, költőhelyeiket hangoskodva, rárepülve védik meg a náluk nagyobb madár- illetve emlősfajoktól is. Így egy csoportos költőhely megfigyelése megfelelő távolságról nászidőszakban igen látványos lehet. Néha két hím egy tojónak vagy egy hím két tojónak segít a költésben.

Ha a pár szerencsés, a költést május 10-én kezdik, így a fiatalok már július első hetében repülnek. A gyakori pótköltések miatt augusztus 20-ig is elhúzódhat a kirepülés. Ezt követően még hosszú hetekig a közelben maradhatnak, de néhányuk hamarabb indul el világot látni. A tojó ebben az időszakban néha már csak estére tér vissza, a hím pedig továbbra is rendületlenül hordja a zsákmányt. A fiatalok néha kísérik egyik-másik szülőt vadászaton, de legtöbbször csak kergetőzve, le-le csapva próbálgatják képességeiket.





↑↑ A zsákmánydobás mindegyik rétihéjafajra jellemző, de csak költés esetén, emiatt ez is fontos jel számunkra (Fotó: Hencz Péter)

➤ Költésre utaló jel: hím zsákmány. A karevezők közepén futó egy-két fekete sáv a hamvas rétihéja hímjének jellemzője (Fotó: Kaufman Gábor)

↑ A tojó támadja a fiókákra veszélyes „rokant”. A barnarétihéja-hímek (balra) néha egész világosak, de testükön a barna szín is megfigyelhető. A hamvasréthéja-tojók és -fiatalok fehér fartájéka jól látható minden korszoportban (Fotó: Borza Sándor)

### TÁPLÁLKOZÁS

A hamvas rétihéja 120 cm-es fesztávú, sólymokéhoz hasonlóan kihegyesedő csúcsú szárnyával, könnyed, gyors fordulatokkal tarkított repüléssel vadászik a gyepeken és a nyílt mezőgazdasági területeken. Egyes nagyobb testű ragadozó madarakkal ellentétben vadászatkor nem csak a felszálló meleg légáramlatokat (termikeket) használja ki, így hűvösebb hajnali órákban vagy rosszabb időjárás esetén is vadászatba kezd. Mivel táplálékát a talajon fogja, sokat mozog földközélen, cserjék takarásában így észlelése néha kifejezetten nehéz. Étrendjét apró gerincesek alkotják (rágcsálók, madárfiókák és gyíkok), de rovarokat is fogyaszt. Ezek aránya az élőhely kinálatától, jellemzőitől függően igen eltérő lehet. A hím a táplálékot a karmai között, akár 14 km-ről szállítja a fészket őrző, fiókák etetésével foglalatalkodó tojóhoz, aki a zsákmányt látványos mozdulattal a levegőben veszi át. Persze néha még ők is tévedhetnek, és akkor az a sűrű növényzetbe esik.

### HOVÁ LETTEK? – VESZÉLYEK FÖLDÖN ÉS ÉGEN

Teletölygésükön, az afrikai Száhel-övezetben rendszeres az aszály. Vonulás közben az illegális vadászat, valamint szélsőséges időjárás tizedeli őket. Itthon a vaddisznók és a szörmés ragadozók gyakran pusztítják el fészkeljüket.

Hazai szinten a költőhelyek védelme segíthet ellensúlyozni ezeket a veszteségeket. Ám ez nem egyszerű vállalkozás. A megmaradt állomány napjainkban sokszor kezelésként ideiglenesen kivont gyepeken, felhagyott, cserjésedő „valakié”, gazdálkodásba vonásuk, például kaszálásuk egyre inkább fokozódik. A jogi védelem nem azonos a gyakorlati védelemmel, így akár a nem kellő körültekintéssel végzett természetvédelmi célú élőhelykezelés, például az özönnövények visszaszorítása is veszélyes lehet számukra. Sajnos az állami természetvédelemben dolgozó őrök gyarapodó feladataik mellett sokszor nem tudnak részt vállalni a fészkek felkutatásában. Ezért sokszor

a legfontosabb információ – a fészkek helyének ismerete – hiányzik a védelemhez. Erre a kialakult helyzetre középtávon megoldást jelentenek a munkacsoportunk által szervezett táborok.

### VÉDELEM

Munkacsoportunk célja a hazai veszélyeztető tényezők felderítése, az állomány nyomon követése és a védelmi intézkedések megalapozása. Legfontosabb munkánk egyike az évente megrendezett felmérőtáborok és hétvégék. A tavaszi időszakban ilyenkor kiváló madárelőhelyeken – mint például a Felső-Kiskunság, a Marcal-medence vagy a Borsodi-Mezőség – két-három fős csapatokban keressük, figyeljük a hamvas rétihéjákat. Ilyen helyeken nem mindig könnyű a rétihéjakra koncentrálni, ha szalakóták, tűzokok vagy éppen sasok is feltűnnek. Estére az átélt élményekkel együtt az adatok is feldolgozása kerülnek.

A lényeg a madarak viselkedésének ismerete: Zsákmánnyal a sűrű, alacsony növényzetbe, esetleg gabonába ereszkedésük a fészkelő-

helyeiket mutatja meg. Néha karókkal jelezzük a gazdálkodók számára, hogy kikerülhessék a fészkeket, indokolt esetben pedig fémhálójával kerítjük körbe azokat a földön mozgó ragadozók előtt.

Szerencsére, ha tehetik, rendszeresen visszatérnek sikeres költőhelyeikre. Számos jogszabály segíti, hogy a gazdák megkímélhessék a fészkeket, ugyanakkor ezek nem szavatolják, hogy éveken keresztül érintetlen költőhelyek jöhessenek létre, ahová visszatérhetnek a rétihéják, így gyakran új, esetleg kedvezőtlenebb helyet kell keresniük. Ezen szeretnénk változtatni a jövőben.

Amennyiben érdeklődik a hamvasréthéja-megőrzési program iránt, kérjük, jelezze részvételi szándékát a [hamvasretiheja@mme.hu](mailto:hamvasretiheja@mme.hu) e-mail-címen. Aktuális hírek: <https://www.facebook.com/Hamvasretihejavedelem/>

**Turny Zoltán, Kovács Attila, Godó Laura, Hák Flóra, Vig Zsófia, Hencz Péter és Aczél Gergely**

” Munkacsoportunk célja a hazai veszélyeztető tényezők felderítése, az állomány nyomon követése és a védelmi intézkedések megalapozása...

↙ Felmérők egy csoportja (Fotó: Godó Laura)

↘ Fészkek körbekerítése (Fotó: Hencz Péter)

↕ A hamvasréthéja-fiókák idővel egyre vadabbak lesznek a betolakodókkal szemben (Fotó: Széles Tamás)



# KÖLTÉSPARAZITIZMUS I.

## – VALÓDI KÖLTÉSPARAZITA FAJOK –

A földön élő 10 896 madárfaj többségéről elmondható, hogy fészket épít, vagy másokét foglalja el. Néhány faj fészkek nélkül rakja le tojásait, amiket a saját testével melenget mindaddig, míg a fiókái ki nem kelnek. Vannak azonban olyan madárfajok is, amelyek a szaporodásnak még különösebb módját választották, nevezetesen: nem építenek fészket, nem foglalják el mások üresen álló építményeit, nem kotlanak, és nem törődnek a fiókák nevelésével sem. Az ilyen fajok az ún. valódi költésparaziták, amiknek közismert képviselője a nálunk is általánosan elterjedt kakukk.

A Dél-Amerika középső részén élő kakukkréce is más fajok fészkébe rakja tojásait (Fotó: Haraszthy László)



A madarak jellemző szaporodási módja, hogy fészket építenek, és az abba rakott tojást vagy tojásokat a szülők felváltva – de gyakran nem azonos mértékben – melengetik, a kikelt fiókákat pedig közösen felnevelik. Sok olyan fajt ismerünk azonban, amelyeknél a hímek nem vesznek részt a kotlásban és a fiókák nevelésében sem, például a hazai réceféléink is ilyenek. Vannak azonban olyan fajok is, amelyeknél a hím költi ki a tojásokat és neveli fel a fiókákat is, például a strucc vagy a víztaposó-fajok mindegyike így költ.

Nagyon sok faj megspórolja a fészkepítést oly módon, hogy tojásait más fajok elhagyott – legtöbbször előző évi – fészkébe rakja; az összes sólyomféle így költ. Közismert, hogy például a vörös vércse kedveli a szarka vagy a dolmányos varjú fészket, de rendszeresen előfordul, hogy a vetésivarjú-telepek szélén is megtelepszik egy-egy pár. Hazai fészkelőink közül a kék vércse és a kabasólyom szinte mindig varjú- vagy szarkafészkekben költ. A kerecsensólyom is gyakran elfoglalja ezeket, a vándorsólyom pedig csak kivételes esetben költ más fészkepítő faj üres fészkéiben. Nem ritka azonban az sem, hogy egy fészkepítő faj, például az örvös galamb, valamelyik varjúféle üres fészkében neveli fel fiókáit.

Viszonylag sok olyan faj is van, amelyik nemcsak hogy nem épít fészket, de még a másokét sem használja költésre, hanem tojásait egyszerűen a talajra (aljzatra) rakja, általában mindenféle fészkekanyag nélkül. A Magyarországon

fészkelő madarak közül az ugartyúk, a lappantyú, a tűzok stb. tartozik ebbe a kategóriába. A fajok egy része azonban nem a földre, hanem sziklafalak párkányaira – az azokon található talajra vagy közettörmelékre – rakja tojásait, ilyen például az uhu és általában a vándorsólyom is. A fészket nem építő madarak egy része rendszeresen vagy alkalmilag odúban költ. Az odúba ezek nem hordanak fészkekanyagot, hanem az ott található törmelékre rakják tojásaikat.

Mindezeketől eltérően a valódi költésparaziták a tojásaikat más fajok lakott fészkébe, azok tojásai mellé rakják. A szülők által választott gazdamadarak pedig kiköltik azokat, és sajátjuknak tekintik a kikelt idegen fiókát vagy fiókákat, tehát gondoskodnak is róluk.

### EGY KÖLTÉSPARAZITA RÉCE

A récék között meglehetősen gyakori, hogy egy-egy vagy több tojásukat fajtársaik vagy a közelükben költő más récefajok fészkébe csempészik. A Dél-Amerika középső részén élő kakukkréce (*Heteronetta atricapilla*) azonban – csakúgy, mint a mi kakukkunk – más fajok fészkébe rakja tojásait, és ezzel részéről a költésnek vége is. Általában más récefélék,

főleg a bütykös üstökösre ( *Netta peposaca* ) fészket választja, de nagyon gyakran az ott élő szárcsafajok egyike költi ki fiókáit. Egy 2017-ben megjelent tanulmány szerint eddig 23 faj fészkében találták meg a kakukkréce tojásait. Ezek megoszlása is érdekes, hiszen van közöttük vöcsök, gólya, bakcsó, háromféle szárcsa, öt récefaj, egy sólyomféle, két vágómadár, gólyatölcs, sirály stb. is. Egy-egy fészekbe rendszerint két tojást rak, amik legtöbbször nagyobbak, mint a gazdamadaraké.

### A MÉZKALAUZOK IS MÁSOKKAL NEVELTETIK FIÓKÁIKAT

Az afrikai természetfilmek elengedhetetlen szereplője a kicsiny, általában szürkészöld színű és a legkevésbé sem feltűnő, apró termető madár, ami a méhészborzot odahívja a méhek rejtekhelyére. A méhészborz rendkívül erős karmaival kikaparja a földön lévő lyukból a méheket, elfogyasztja a mézet, a lárvák viszont ott maradnak a méhészmadarának vagy méhkalauznak. A méhészmadarak a harkályfélék közeli rokonai. 17 fajuk közül 15 Afrikában, kettő pedig Ázsiában honos. Legismertebb képviselőjük, a nagy méhészmadár (*Indicator*

Kakukk (Fotó: Jakab Sándor)

Kakukk tojása – bal oldalon – sordély fészkében (Fotó: Haraszthy László)





indicator) nagyon sok faj fészkebe, odújába rakhatja tojását. Ezek között 8 gyurgyalag-, 4 jégmadár-, 6 harkály-, 4 fecske-, 2 veréb-, 3 seregély-, 2 rigófaj, cinege, bülbül és nektármadár is szerepel – és ez a felsorolás korántsem teljes. A méhészmadarak fiókáinak csőre hegyes, horogszerű kampóban végződik, ami lehetővé teszi számukra, hogy a még ki nem kelt tojásokat kilyukasszák, illetve megöljék fészektársaikat. Ezután már egyedül nevelkednek, csakúgy, mint a mi kakukkfiókáink, amik nem elpusztítják, hanem kilökdösik a fészekből a gazdamadár fiókáit.

↑ Kakukktojása – jobb szélső nagyobb – kerti rozsdafarkú fészkeben (Fotók: Haraszthy László)

↗ Kakukktojása – felső nagyobb – énekes nádiposzáta fészkeben

↙ Kakukkfióka már egyedül  
↓ Kirepüléshez közeli korú kakukkfióka

megetetésig hasonlíthat a gazdamadár tojásaira. Más esetben azonban annyira különböző, hogy az nemcsak szakértelem nélkül, de akár már métereiről is felismerhető. A rőtés-vöröses szemcsészettségű vörösbegytojások közé a kakukk néha egy világoskékkel rak. A vörösbegyek azonban nem törődnek a sajátjaikétól lényegesen eltérő színű tojással, hanem kiköltik azt is. Ez viszont saját fiókáik elvesztéséhez vezet, hiszen a kakukkfióka kikelése után rögtön megkezdik a fészeken található tojások vagy a fészektestvérek kilökdösését.

Az Európában élő kakukk az egyes földrajzi régiókban eltérő mértékben más-más faj választ elsődleges gazdamadárnak. Magyarországon a sík vidéken meghatározó többségben a nádiringó, az erdős területeken pedig főleg a vörösbegy fészkebe rakja tojásait. Hazánkban további 43 faj fészkeben találtak már kakukktójást vagy -fiókát. Néhány évtizeddel

ezelőtt a töviszúró gébicset rendszeresen parazitálták a kakukkok. A gébicsek azonban megtanulták felismerni a kakukktójást, és azt vagy kidobták a fészekből, vagy elhagyták a fészekaljat. Nemcsak a töviszúró gébicsek ismeri fel a kakukktójásokat, hanem a nádiringó is. Igaz, hogy utóbbi fajnak nem minden egyede képes erre, ezért aztán az olyan alföldi csatornahálózatokon, amelyek mentén a kakukk számára megfelelő kifigyelőhelyet biztosító fák is vannak, rendkívül magas azoknak a nádiringófészkeknek az aránya, amelyekben kakukkfióka nevelődik. Magyarországon viszonylag gyakori kakukkgazdának számít az énekes és a cserregő nádiposzáta is. Lényegesen kisebb számban a barázdabillegető, az erdei pityer, a barát- és a mezei poszáta, és érdekes módon a zöldike is lehet kakukkgazda, de találtam már sordélyfészkekben is kakukktójást, amiből később kirepült a fióka is. A kakukktójó az általa kifigyelt fészekbe helyezi tojásait, és általában lenyel egyet a gazdamadarak tojásai közül. Bizonyított azonban az is, hogy szándékosan kifosztja a fészkeket, amivel pótköltésre kényszeríti a gazdamadarakat, és így folyamatosan rendelkezésre áll egy friss fészek.

Sokáig nem tudták megmagyarázni, hogyan kerül kakukktójás olyan fészekbe, ahová a madár nyilvánvalóan nem tudott bebújni, mint például az ökörszemébe. Később az a logikus feltételezés vált általánossá, hogy a tojó a közelben a talajra rakja tojásait, majd a csőrében viszi azt a kiválasztott fészekbe. A legújabb vizsgálatok és főleg videófelvételek ezzel szemben azt bizonyítják, hogy a kakukktójó megkapaszkodik az odú vagy fészek szélén, kloákáját a bejárat nyíláshoz szorítja, és a másodperc töredéke alatt szinte belövi tojásait a fészekbe.

A kakukk és a gazdamadár között folyamatosan zajlik az álcázás és felismerés versenye: Míg a kakukk a tökéletes álcázásra, a gazdamadár a minél eredményesebb felismerésre törekszik. Így a szemünk előtt zajlik a túlélésért vívott evolúciós versengés.

Folytatása következik...

Haraszthy László

### A KAKUKKFÉLÉK PARAZITIZMUSA EGY EVOLÚCIÓS VERSENYFUTÁS

A kakukkfélék 136 faja közül csak 53 költés-parazita, a többi fészket épít, és maga neveli fiókáit. A parazita kakukkfajok, így a nálunk is költő faj énekesmadarak fészkebe rakja tojásait, amik kikeltik azt, de nem minden esetben. A kakukktójás gyakran nagyon vagy akár



↖ KKakukktojása – bal szélső – nádiringó fészkeben (Fotók: Haraszthy László)

↑ Afrikai kakukktojása bülbülfészekben

↓ Kakukkfióka nádiringó fészkeben (Fotók: Jakab Sándor)



# MME

## 2018. december – 2019. március

# HÍREK

Az MME országsszerte 31 helyi csoport munkájának köszönhetően végzi a legkiterjedtebb természetvédelmi és szemléletformáló munkát. Belépéskor tagjaink automatikusan a lakóhelyükhöz legközelebbi csoporthoz kerülnek, de természetesen lehetőség van a kérésnek megfelelő csoportba kerülésre is. A helyicsoporthálózatról és programjairól az MME-honlap (mme.hu) kezdőoldalon (Helyi csoport hírek és Eseménynaptár, valamint térkép lent) tájékozódhat. Amennyiben szeretne bekapcsolódni a csoportja munkájába, kérjük, vegye fel a kapcsolatot a helyi tisztségviselővel, és iratkozzon fel a levelezőlistára is.

### BARANYA MEGYEI CSOPORT

Az év első hónapja a ragadozó madarak felméréseinek jegyében telt. Január 4-6. között a nemzetközi számláláshoz kapcsolódva a vörös kányák teletől állományát vizsgáltuk. Az ismert fészkek és éjszakázóhelyek mellett gépkocsi terepbejárásokat tettünk az Ormánság csaknem teljes területén, és 48 vörös kányát, valamint 2 áttelelő barna kányát figyeltünk meg. A legtöbb, 41 vörös kánya ezúttal is a Baksa melletti erdőben éjszakázott. A számlálás időszakában Baranyán kívül mindössze két másik magyarországi település határában (Dunaszentgyörgy és Jánossomorja) látták a faj 8 példányát. A hazai teletől állomány 85,7%-a a megyében tartózkodott, tehát Baranya szerepe meghatározó a kányák teletelése szempontjából. Január 11-13. között az Országos Sasszinkronban vettünk részt. Baranyában önkénteseink 249 db 2,5 x 2,5 km-es kvadrátban, a megye több mint egyharmadán végeztek terepbejárásokat. Ennek során 35 rétisast, valamint további tíz ragadozómadár- és bagolyfaj 534 egyedét láttuk. Az erdei fülesbaglyok téli csapatainak felmérését január 18-21. között végeztük. Önkénteseink 84 helyszínt kutattak át alaposan, ezek közül 36 helyen találtunk 803 erdei fülesbaglyot, ami elmaradt a tavalyi csúcstól (1039 pld.).

Bank László

### BUDAPESTI HELYI CSOPORT

Nagy sikerrel zártuk a TeSzedd! – Önkéntesen a tiszta Magyarországért programot a budapesti és budakeszi helyszíneken. A Budapesti Helyi Csoport már a kezdetektől aktívan részt vesz a programban, aminek köszönhetően a főváros helyi védettséggű területei és erdőfoltjai érzékelhetően jobb állapotba kerültek. Idén is azt terveztük, hogy helyi csoportunk a legnagyobb figyelmet a budapesti helyi védettséggű területekre fogja fordítani, de ezt úgy szerettük volna megtenni, hogy az élőhelyekért felelős önkormányzati szervezetekkel előzetes egyeztetéseket folytatunk az erőforrások leghatékonyabb felhasználása érdekében. Éppen ezért a 2019. március 18-24. közötti „TeSzedd!” találkozási pontok háttérszervezését felosztottunk egymás között a Fővárosi Önkormányzati Rendészeti Igazgatóság Természetvédelmi Őrszolgálatával, a Főkert Nonprofit Zrt.-vel és a Fővárosi Önkormányzattal. Ennek eredményeképpen sikeresen tudtunk szemetet gyűjteni a II. kerületi Apáthy-sziklán és a Hármashatár-hegy oldalában, a X. kerületi Felsőrákosi-réteken



Fotó: Szépvölgyi Szabó Zoltán FŐKERT

két alkalommal, a XI. kerületi Kőérberki szikes réten, a XII. kerületi Ördög-ormon és Kis-Sváb-hegyen, a XVI. kerületi Naplás-tavon, valamint Exner Tamás aktivistáknak köszönhetően kétszer Budakeszi határában is. Ezt kiegészítette a természetvédelmi őrszolgálat két további akciója a IV. kerületi Palotai-szigeten. A 12 alkalom során 350 önkéntes és közel 20 fő szervező segítségével helyi csoportunk a társszervezőkkel együtt összesen 120 m<sup>3</sup> hulladéktól szabadította meg az értékes élőhelyeket, ami összesen közel 1000 lakossági kuka befogadó-képességével egyenértékű mennyiségnek felel meg. Ezúton is köszönet a résztvevőknek és a társszervezőknek a sikeres akcióorozat megvalósításáért!

Bajor Zoltán

### DEBRECENI TERÜLETI IRODA

Az MME Debreceni Területi Irodája a 2018/2019-es téli szezonban megkereste azokat a madárbarát óvodákat és iskolákat – közel 50 intézményt – Hajdú-Bihar megyében, amelyek korábban csatlakoztak az MME Madárbarát kert programjához. Az intézmények fele jelzett vissza, hogy napjainkban is aktívan tevékenykednek a madarak védelme érdekében, így örömmel fogadják az általunk felajánlott napraforgót a madarak téli etetéséhez. A mageleséget tartalmazó zsákokat a Bihar Közalapítvánnyal közösen juttattuk el az érintett intézményekbe, megyénk hat településére. A madarak nevében is köszönjük mindazoknak az óvodáknak és iskoláknak a segítségét, akik az elmúlt télen is részt vettek a madarak téli etetésében, és a gyerekek aktív, cselekvő környezeti szemléletformálásában!

Veszelinov Ottó



Dóza György Általános Iskola, Debrecen (Fotók: Veszelinov Ottó)



Fotó: Sári Gergő

### KISALFÖLDI HELYI CSOPORT

Az „Évbúcsúztató madarászás az arborétumban” című, Pannonthalmán rendezett bemutató gyűrűzésünkön 120-130 érdeklődő vett részt, és 94 madárra került gyűrű 2018. december 29-én.

Az erdei fülesbagoly országos szinkronszámlálásának keretében Győr-Moson-Sopron megyében minden eddiginél alaposabb felmérés zajlott 2019. január 18-21. között; a 64 felmért település közül 42-ben találtunk baglyokat, egész pontosan 475 erdei fülesbaglyot és 3 macskabaglyot számolt meg 44 önkéntes felmérő. A felméréshez kapcsolódóan az év első programjaként Meccséren vártuk a lelkes bagolyfigyelőket, ahol a településen teletől „fülesek” nappalozóifait kerestük fel közel 80 érdeklődővel.

2019. február 2-án a vizes élőhelyek világnapjához kapcsolódóan „Téli madarászta a Duna-parton” címmel szerveztünk madármegfigyelést a gönyői Duna-szakaszhoz, amin 65 érdeklődő vett részt.

2019. március 23-án a pázmándfalui Napsugár Óvodában madárodú-készítési programot és madárgyűrűzési bemutatót tartottunk. A rendezvényen közel 60 érdeklődő látta a 24 gyűrűzött és egy visszafogott madarat, továbbá a lelkes madárbarátok 20 „B” típusú odút készítettek. Március folyamán ismeretterjesztő előadásokat is tartottunk a madarakról Mosonmagyaróváron, amin összesen 140 diák, 5 pedagógus és 25 nyugdíjas vett részt. A télen elkészített 29 db „D” típusú odú és egy kivikodó kihelyezésére március hónapban került sor. A Mosoni-síkra kihelyeztünk 20 vércseládát, 9 „D” típusú odút és egy kivikodút, 20 további „D” típusú odú pedig a Gönyői-homokvidékre került.

A Kisalföldi Helyi Csoport vezetősége

### TÁPIÓ-VIDÉKI HELYI CSOPORT

A Famosi Madárvárta etetőjén bemutató madárgyűrűzést szerveztünk 2019. február 2-án, ahol a rossz idő ellenére 41 érdeklődő jelent meg. Február 9-én Tápiótság határában, a Nagy-réten található 20 db „B” típusú, 4 db szalakótaodúból és 2 db vércseládából álló odútelep takarítását végeztük el. A vércseládák a kihelyezésük óta (2015 tele) üresen állnak, azonban a szalakótaodúkat évről évre elfoglalják a rövid fűvű legelőkre jellemző, színpompás névadók. A „B” típusú odúban a várakozásoknak megfelelően főként szén- és kék cinegére, valamint mezei verébire utaló nyomokat találtunk, de volt egy mogyorós pele által hátrahagyott, jellegzetes fészeggömb is, ami a mocsárréti élőhelyen érdekes adatnak minősül. Február 23-24-én újabb téli gyűrűzést szerveztünk a Famosi Madárvártán, eközben megcsináltuk a téli nagytakarítást, a „gát” hálóállás kitarítását és a békaterelő kerítés felállítását is, ami rendkívül fontos a területen élő és szaporodó barna ásóbékák védelmében. Sajnálatos mó-



don utoljára gyűrűzhettünk a jól bevált helyeken, ugyanis négy napra rá pusztított a hatalmas károkat okozó tűzvész.

Március 23-án önálló standdal részt vettünk a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság szervezésében ötödik alkalommal megrendezett Békamentő-gólyaváró családi napon, ahol 450 érdeklődő, 20 önkéntes és közel 25 kiállító volt jelen. Sajnálatos módon a rendezvény békamentés részén csupán egyetlen leve-libéka vett részt, de ez a program is jó hangulatban telt.

Sári Gergő

### VESZPRÉM MEGYEI HELYI CSOPORT

2019. március 31-én délutánra a Veszprém melletti Csatár-hegyen lévő gyurgyalagélőhelyre hirdettünk élőhelykezelést. A helyszín különlegessége, hogy a tucatnyi pár ferdén a gyepebe ázott költőüregekben fészkel, mivel „hagyományos” partfal itt nincs. Ez a fészkelési mód a szőrmés ragadozók, például a rókák dögát is jelentősen megkönnyíti, hiszen még csak nem is az üreg bejáratánál kell ásnunk, hanem a talajon keresztül kiszagolva, hogy hol van a fészkek kamra, ott kikaparva a földet férnek hozzá a tojásokhoz, fiókákhoz. Ezen a helyzeten szeretnénk volna változtatni, ezért lelkes csapatunk Széplaki Imre tagtársunk vezetésével, rengeteg szerszámmal felszerelve, indult a rétre. Első helyszínünk egy kisebb mélyedés volt, annak széleit fagragtuk függőlegesre, illetve az alján lévő rengeteg szemétből szedtünk össze annyit, amennyi zsák volt nálunk (sajnos nem készültünk külön a szemétszedésre, így maradt még). A következő helyszín innen pár lépésre az a lejtős és „hullámos” rész volt, ahol a gyepeben – a gyerekek nagy örömeire – a gyurgyalag-üregesek voltak. Ezt először a cserjéktől tisztítottuk meg, majd a



Fotó: Druzbaczký Ildikó

terület magasabb szélét faragtuk függőlegesre. Tizenhárom fős csapatunk három óra alatt még négy-öt hasonló területet alakított fészkelésre alkalmassá. Akik részt vettek korábban ilyen élőhelykezelési munkában, mindig szívesen jönnek, mert a kubikolás kiváló hangulatban zajlik. Külön öröm, hogy idén új, óvodás és kisiskolás korú önkéntesek is jöttek, akik lelkesen és szorgosan dolgoztak. Bízunk benne, hogy a gyurgyalagok is értékelnék fogják ezt, és új üregeket ásnak a megújult élőhelyeken.

Druzbaczký Ildikó

**ZALAI MEGYEI HELYI CSOPORT**

2019. március 30-án avattuk fel a MME Zala Megyei Helyi Csoportjának madártani állomását, Fenékpusztán az új kilátót. A 12 évvel ezelőtt épült régóta balesetveszély miatt már két éve le kellett zárnai. 2018-ban meghirdettük a gyűjtést egy új felépítésére, hiszen az elődje is adományból épült. Felhívásunkra jelentkezett



Fotó: Darázi Zsolt

Papp István budapesti lakos, aki a tervek és a költségvetés megtekintése után vállalta az építés teljes finanszírozását. Önmagáról csak annyit árult el, hogy szeret kirándulni, és sajnálattal vette észre, nincs kilátó a Balaton e partszakaszán. Az alapozásban a helyi csoport önkéntesei segítettek. A kivitelezést Ekler Károly építészvállalkozó végezte, mindenki nagy meglepetésére. A kilátó hasonló magasságú, mint elődje volt, lépcsője azonban kényelmesebb, és a teraszán is többen férnek el.

Darázi Zsolt

**ZEMPLÉNI HELYI CSOPORT**

2019. március 23-án a Tekerjes-völgybe szervezett félnapos túra során elhasznált macskabagoly-költőládákat cseréltünk le, illetve egy urálibagoly-költőládát is ellenőriztünk a közelben.

A költési időszakban visszatérünk majd a völgybe, hogy ellenőrizzük a kihelyezett ládákat, valamint a régóta üzemelő énekesmadár-odútelepet is.

A terepi monitoringismeretek és gyakorlati alkalmazásuk volt a helyi csoport idei első túrájának témaköre. Március 16-án, szombaton Sárospatakon találkozott tíz érdeklődő, hogy megismerkedjen az MME Monitoring Központjának módszereivel,



és felkészüljön a terepi szezonra. A nap folyamán összesen 40 madárfajt láttunk-hallottunk, és ha már ott voltunk, az egyik kedvenc megfigyelőpontunk környékét is megtisztítottuk az ott hagyott szeméttől.

Helyi csoportunk működési területén számos olyan partfal található, ami a fokozottan védett gyurgyalagok és a védett partifecskek fészkelőhelyéül szolgál. Ezek közül sok növényzettel benőtt, leomlott vagy omladozó, költésre alkalmatlan, így két évvel ezelőtt belekezdünk egy partfalfelújítási programba. Ennek keretében idén március 30-án egy Encs-Gibárt mellett lévő telep rendbetételére szerveztünk közösségi élőhelykezelési munkát. Az önkéntesek kézi szerszámokkal felszerelve már



Fotók: Balogh Katalin

3-4 órai munkával is látványos eredményt ért el, a partoldalt 11 méter hosszan megtisztítottuk a növényzettől, majd függőlegesre faragtuk. Reményeink szerint a helyreállított és kibővített élőhelyen még több gyurgyalag költ majd, amit nyári terepi programjaink keretében fogunk ellenőrizni. Ezúton is köszönjük önkéntes csapatunk lelkes segítségét és folyamatos, kitartó munkáját!

Balogh Katalin

Egyesületünk főállású munkatársait a budapesti Központi Iroda koordinálja. Kollégáink jelentős része azonban nem itt, hanem országszerte elszórtan dolgozik. A fővárosban az ügyvezető igazgató, a természetvédelmi, társadalmi kapcsolati, gazdasági és a helyi csoportok feladatait szervező osztályok kollégái tevékenykednek. Az MME szervezeti felépítéséről és a működésünket szabályozó dokumentumokról is tájékozódhat a honlapunkon ([mme.hu](http://mme.hu) > Kapcsolat).

**ÁRAMÜTÉS-MEGELŐZÉSI PROGRAM**

A MÁV felsővezeték-rendszerének vezető műszaki tervezőcsapata a Madártávlat 2018. őszi és téli számában megjelent, az áramütéssel foglalkozó cikkek hatására kereste meg egyesületünket. Február 21-én sor került az első személyes munkatalálkozóra is. Mint kiderült, a MÁV tervezői a rövid életű kiegészítő szerelvények (műanyag burkolatok) helyett a méretezésének és formájának köszönhetően madárbarát szerkezetek, a tartós megoldások alkalmazását helyezik előtérbe. Az MME 2013-



A vasúti felsővezeték-hálózat is áramütés- és ütközésveszélyt jelent a madarakra (Fotó: Orbán Zoltán)

ban kidolgozott mértani modellezésének is köszönhetően gyorsan haladtunk a technikai részletek egyeztetésével, és sikerült meghatározni a kritikus részleteket. Így aztán alig pár hét múlva, a március 13-án Csepelen, a Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság központjában tartott Balatonfőkajár-Balatonfüred vasútvonal felsővezeték-fejlesztési projekt első egyeztetésén azonos álláspontot képviselve tudtuk formálni ennek műszaki tartalmát.

Solt Szabolcs

**PANNONEAGLE LIFE PROJEKT**

**Élőhelyfejlesztés első lépései**

A korai kitavaszkodás lehetővé tette, hogy meginduljanak az Európai Unió által is támogatott LIFE akció élőhelyfejlesztéseinek ([parlagisas.hu](http://parlagisas.hu)) első lépései a Jászság különleges madárvédelmi területein. Hat önkormányzattal kötöttünk együttműködési megállapodást fák ültetésére a települések külterületi földűtjain, hogy ezek majd fészkelőhelyet biztosíthassanak a fokozottan védett parlagi sasoknak. Annak érdekében, hogy az aszályos tavasz ne hátráltassa a fák megereését, a programban részt vevő partnerek az öntözésre is fel vannak készítve. Elkerülendő, hogy ezek a munkálatok tévedésből magántulajdonban lévő szántókat, gyepeket érintsenek, meghívtuk a szomszédos földtulajdonosokat és az önkormányzatok pályázati kapcsolattartóit is a földmérő által kijelölt napokra. Az ekkor megállapított birtokhatárokkal mindenki egyetértett. Kiderült továbbá, hogy a természetvédelmi szempontból is fontos földutak kárára jelentős elművelések (beszántások) történtek korábban. A kitérését követően megindult a traktoros gödörfúrás, majd a következő



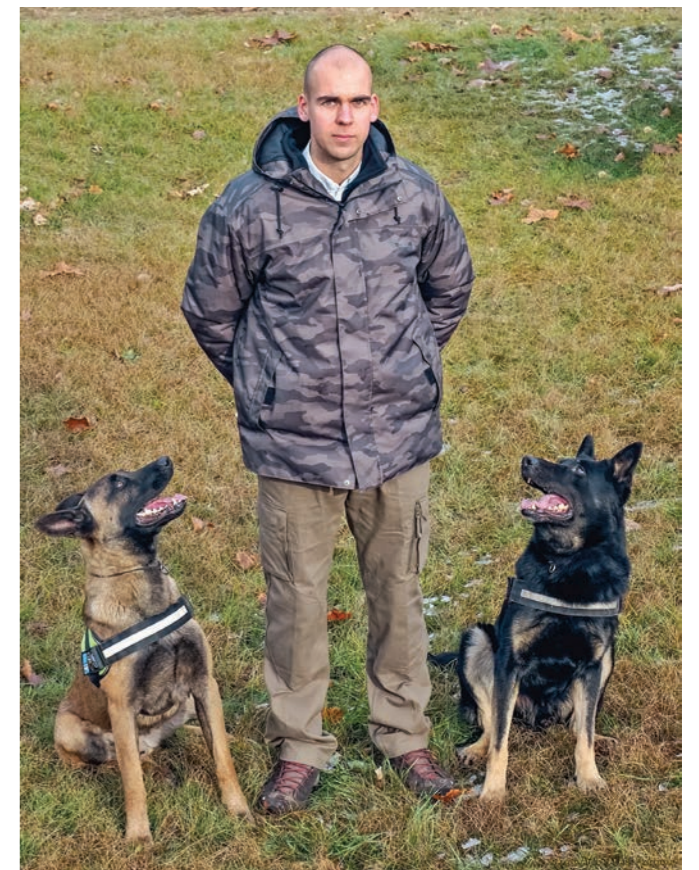
Faültetés az élőhelyfejlesztési munka keretében (Fotó: Fatér Imre)

napokban a fák elültetése is. Emellett cserjesávokat is ültetünk, speciális magkeverékből álló, úgynevezett nyúllegelőket vetünk, az apróvadak számára bűvőhelyet és táplálkozásávokat meghagyó mozaikos kaszálások történnek, és a meglévő fasorok kezelésére is sor kerül majd.

Fatér Imre

**Méreg- és tetemkereső kutyás egység**

2018 decemberében az Agrárminisztérium, az Országos Rendőr-főkapitányság és az MME együttműködési megállapodást kötött a védett és fokozottan védett madarakat veszélyeztető illegális mérgezések visszaszorítása érdekében. Ennek legfontosabb része a méreg- és tetemkereső kutyák



Carlo, Deák Gábor és Falco (Fotó: Jakab Sándor)

képzésével kapcsolatos szoros együttműködés, ami lehetővé teszi további egységek létrehozását is a jövőben.

2018. december és 2019. március között 8 illegális rágcsló- és ragadozómérgezéses esetről szereztünk tudomást, ami 38 emlős és madár értelmetlen pusztulását okozta. Ebből 23 tember a kutyás egységünk munkájának köszönhetően került elő.

Tavaly nyáron Carlo nevű belga juhász kutyánk vérvizsgálatakor szívfergességet diagnosztizáltak az állatorvosok. Ez gyakran halálos kimenetelű a kutyák esetében, ám a szakosított orvosi kezelésnek köszönhetően, fél év nehéz időszak után, gyógyultnak nyilvánították. Így Falcóval, a német juhász kutyával együtt ismét mind a két kutya egészséges, és tud dolgozni.

Deák Gábor

**TÚZOKVÉDELMI LIFE PROJEKT**

A Természetvédelmi Osztály egyik fő tevékenysége a 2023-ig tartó Tűzokvédelmi LIFE projekt (tuzok.hu) MME-re eső részeinek végrehajtása. Többek között nyomon követjük a tavaly műholdas jeladóval jelölt tűzokokat, aminek örömteli év eleji fejleménye volt, hogy a kiskunsági madarunk használta a projekt keretében elvégzett földkábelezéssel biztonságossá tett területek egyikét, így a védelmi munka pozitív hatása már most bizonyítható.

Az Agromash kiállításon, valamint a Mezőgazdasági Eszköz- és Gépforgalmazók Országos Szövetségének marketingbizottsága ülésén a mezőgazdasági technológiákkal foglalkozó szakemberekkel egyeztetünk, utóbbi alkalommal előadást is tartottunk a tűzokvédelemről, valamint a mezőgazdaság és a természetvédelem kapcsolatának esetleges szorosabbra fűzéséről. Ez azért fontos, mert az általunk felvetett problémákat, kihívásokat a két szakterületnek együtt kell kezelnie. Az MME Budapesti Helyi Csoportjának gyűlésén is tartottunk egy diavetítéses előadást február 13-án.

Részt vettünk a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóság tavaszi tűzokszámlálásában is, melynek keretében több mint 200 tűzokot regisztráltunk a nemzeti parki kollégákkal közösen a Felső-Kiskunságban. Érdekes volt, hogy a tűzokok a szárazság miatt inkább a mélyebb fekvésű részeken, nem a szokásos dürgőhelyeiken tartózkodtak.

Nagy Dénes

**KÉKVÉRCSE-VÉDELMI PROGRAM**

A tél általában nem a legizgalmasabb időszak a hazai kékvércse-védelemben. Az országos adatsorok és a kutatási területeken terepszélesben felvett adatok feldolgozása, publikálása hetekre a számítógép elé száműz minket. A tavalyi projektjavaslatunk átjutott a LIFE előválogatásán, ezért bolgár, szlovák és román partnereinkkel január 31-ig részleteiben is ki kellett dolgoznunk azt. Amennyiben a több száz oldalas pályázat elnyeri a támogatást, akkor az MME ismét egy nagy nemzetközi kékvércse-védelmi program gazdája lehet, ami 2019 és 2025 között segítene megőrizni Közép-Kelet-Európa pusztáinak ikonikus madárfaját és élőhelyét.

Palatitz Péter

**MADÁRGYŰRÜZÉSI KÖZPONT**

Március végére elkészült a tavalyi év beszámolója. Ez alapján a jelenleg nyilvántartott 439 madárgyűrűzőből (jelentős részük egyben az MME tagja is) 262-en jelölték madarukat 2018-ban, és 224 madárfaj 212 503 példányát gyűrűzték meg



A hazánkban alkalmazott madárgyűrűtípusok egy része (Fotó: Karcza Zsolt)

Magyarországon. A leggyakoribb jelölt fajok (ezek az összes gyűrűzés 51,3%-át tették ki): szencinege (26 501 példány), cserregő nádiposzáta (21 114 pld.), füstí fecske (20 956 pld.), barátposzáta (14 642 pld.), foltos nádiposzáta (14 371 pld.) és kék cinege (11 482 pld.). A meggyűrűzött madarak egy része (101 faj 24 440 példány) fiókakorban kapta az egyedi azonosítót. A gyűrűzéseknek több mint a fele a 12 madárgyűrűző állomáson történt, ahol a jelölések mellett 32 ezret meghaladó visszafogást is regisztráltak (éves jelentések a honlapunkon: mme.hu > Természetvédelem > Madárgyűrűzés).

Karcza Zsolt

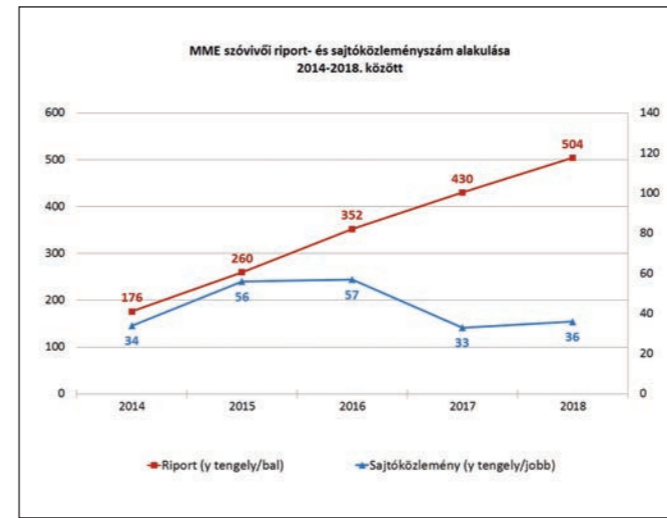
**MONITORING KÖZPONT**

2018-ban befejeződtek a terepi adatgyűjtések a 2020-ban megjelenő magyar Madáratlasz könyvhöz. Jövőre kerülhet a könyvespolcokra az Európai fészkelő madarak atlasza is az Európai Madárszámlálási Tanács (EBCC) 2013–2017 között zajló EBBA2 felméréseinek köszönhetően. Jelenleg gőzerővel készülnek a tervezett könyvek minden eddiginél látványosabb és pontosabb, az előfordulásokat, az állományok sűrűségét és a trendeket bemutató térképei és grafikonjai. Köszönet a hazai Madáratlasz program (MAP) és Mindennapi madaraink monitoringja (MMM) résztvevőinek, akik az előző öt-hat évben megfigyelési adataikkal hozzájárultak mindkét munka eredményeihez! Természetesen ezek a terepi adatgyűjtések folytatódhatnak, és az MME-honlap és -programok online adatbázisokat tartalmazó oldalain mindig megtalálhatóak az aktuális információk (mme.hu > Természetvédelem > Madármonitoring).

Nagy Károly

**SZÓVIVŐI MUNKA**

Egyesületünkben 2014 óta látja el egyik munkatársunk nevesített részfeladatként (a Madárbarát kert program mellett) ezt a posztot. Honlapanyagokat és Facebook-posztokat ír, sajtóközleményeket állít össze, és küld el a médiacímlistára. 2018-at 504 riporttal zárta, 2019 első negyedében pedig 136 tv-, rádió-, újság- és internetes riportot adott. Utóbbiak



A szóvivői riport- és sajtóközleményszám alakulása 2014–2018 között (Forrás: MME)

két legnagyobb médiavisszhangot kiváltó témáját a fecskék állománycsökkenése és az MME által javasolt műfészkek-kihelyezés (mme.hu > Madárbarát > Fecskevédelem), illetve a méhecskehotelek jelentették, amikkel a lakosság is rengeteget tehet a beporzó rovarok védelmében (mme.hu > Madárbarát > Más állatcsoportok védelme).

Orbán Zoltán

**MADÁRBARÁT KERT PROGRAM**

Március végére meghívást kaptunk a Magyar Szűnyogirtók Országos Szövetsége Éves Országos Konferenciájára a fővárosba. A szövetség és az MME egyik fő feladatának a szűnyogszelektív biológiai védekezés szélesebb körű hazai bevezetésének elérését tekinti. A számok ugyanis aggasztóak: Míg Nyugat-Európában 98%-ban ezt a módszert alkalmazzák, addig Magyarországon az arány épp fordított a nem szűnyogszelektív kémiai idegmérgek javára, ami súlyosan veszélyezteti a rovarvilág egészét, köztük a beporzókat, és elképzelhető, hogy hozzájárul a fecskeállomány csökkenéséhez is (mme.hu > Madárbarát > Problémák madarakkal, állatokkal).

Orbán Zoltán

**„KEZDŐ MADARÁSZ VAGYOKI!” KÉPZÉS**

Az MME 2017 tavaszán indította el új, lakossági képzési akcióját. 2018-ban került sor a képzők képzésére, aminek eredményeként már nemcsak a fővárosban, de a helyi csoportoknál is elindult a program. 2019. március második hétvégéjén aztán ismét lakossági alkalmat tartottunk, amin tizenkét érdeklődő ismerkedett a madárrhatározás és a terepi madármegfigyelés alapjaival. A másfél napos képzés első, elméleti napjára a Költő utcai Központi Irodában került sor, a vasárnapi terepi félnapot a Margitszigeten töltöttük, amin segítőként Kincses László kolléga is részt vett. Aktuális képzéseinkről a honlapunk kezdőoldalon (mme.hu) a hírfolyamban és az Eseménynaptárban tájékozódhat.

Orbán Zoltán

**GAZDASÁGI ÉS PÉNZÜGYI OSZTÁLY**

Első negyedévünket az ilyenkor szokásos év végi zárás és az évkezdés pluszfadatai közepette munkatársak távozása és új kollégák érkezése nehezítette. A tavalyi év végén változás történt az irodavezetői munkakörben is, az új kolléga Márki Bernadett lett. 2019. év elején Petőcz Judit (Jutka) és Potoriné Forgács Kinga érkezett az MME Központi Irodájába. Jutka



Az osztály munkatársai: Márki Bernadett (lent balra), Potoriné Forgács Kinga (lent jobbra), Hunor-Kálmánczi Anna (középen balra), Petőcz Judit (középen), Wolfné Magyar Zsuzsa osztályvezető (középen jobbra), Ács László (háttul, középen) [Fotó: MME-archívum]

fő feladatai az egyesület helyi csoportjai kiadásainak és bevételeinek könyvelése, a kapcsolattartás és pénzügyszakmai segítségnyújtás. Ezenkívül ő kezeli a központi házipénztárt is. Kinga projektasszisztensként a parlasi sasok és a tűzokok védelmével foglalkozó LIFE projektek megvalósításához nélkülözhetetlen pénzügyi adminisztrációt végzi. Az osztályon több mint tíz éve változatlanul számíthatunk Hunor-Kálmánczi Anna projektasszisztens és Zsohvoszky András könyvelő, továbbá egyesületünk egyik legismertebb kollégája, az MME Bolt vezetője, Ács László munkájára.

Wolfné Magyar Zsuzsa

**TERMÉSZETBARÁTOK BOLTJA**

Az első negyedév több termék kapcsán is nem várt izgalmakat hozott az MME Bolt (mme.hu/bolt) életében. A fecskék állománycsökkenésének országos egyesületi kommunikációja hatására olyan – eddig példa nélkül álló – érdeklődés jelentkezett a műfészkek iránt, hogy az egész szezonra felhalmozott bolti készlet két hét alatt elfogyott, ezért márciustól időleges készlethiány alakult ki. Hasonló történt az MME szóvivője által írt és a Cser Kiadó gondozásában február elején megjelent Madárbarátok nagykönyve esetében is, aminek országos kiadói raktárkészlete márciusra elfogyott (az utolsó példányokat mi kaptuk meg), így azt újra kellett nyomni. Végül, de nem utolsósorban a beporzókat védelmével kapcsolatos sajtóközleményünk, honlap- és Facebook-felhívásunk hatására a bolt által forgalmazott méhecskehotelek iránt is jelentősen nőtt az érdeklődés.

Ács László

# Segítsen ön is gólyát számolni!

– ORSZÁGOS FEHÉRGÓLYA-FELMÉRÉS 2019 –



Magyarországon a fehér gólya az egyik legrégebb óta rendszeresen felmért madárfaj, az első országos számbavétele 1941-ben történt, és 1958 óta ötévente kerül sor a fészkek „feltározására”. Idén így már a 14. országos fehérgólya-felmérést tartjuk. A számlálások 1974., 1984., 1994. és 2004. években kapcsolódtak a nemzetközi gólyafelmérésekhez. A censzusoknak köszönhetően jól ismerjük a hazai gólyaállomány nagyságát, annak változásait, a madarakat veszélyeztető tényezőket és segítjük lehetőségeit is.

Az 1941. évi 15 000-16 000 páros fészkelő állomány megfeleződött az 1950-es évek végére. A csökkenés az 1960-as évek végén, 1970-es évek elején állt meg, azóta az időjárástól függően 4800-5500 pár körül ingadozik. A legutóbbi, 2014. évi országos felmérés évében a költő párok száma nem érte el az ötezret, és az adatok alapján a Dunántúl legnagyobb részén erős csökkenés volt tapasztalható. Azóta a költő állomány 20-60%-át lefedő éves adatsorok alapján sajnos további enyhe csökkenésre lehet következtetni az ország más részein is: 2015-ben 5050, 2016-ban 4850, 2017-ben 5000, 2018-ban 4400 pár fehér gólya fészkelése becsülhető Magyarországon.

**Ezért is fontos feladat az idei évben a fehérgólya-fészkek minél teljesebb körű felmérése. Ebben ön is segíthet/te is segíthetsz.**

#### Milyen adatokat kell feljegyezni?

- a fészkek (lakott, lakatlan, újonnan épült vagy megsemmisült is) lehető legpontosabb földrajzi elhelyezkedése (település, utca és házszám/hely, akár a koordináták megadásával)
- a fészkek jellemzői (Milyen alapra [oszlop, tető, gémeskút, fa stb.] és mikor készült? Van-e fészektartó? Milyen vastag [magas] a fészkek?)
- költési siker (az adott évben kikelt és kirepült fiókák száma)
- oszlopra épült fészkek esetében az oszlopra, a fészektartóra vagy a közeli, veszélyes villanyoszlopokra vonatkozó adatokat is érdemes rögzíteni

#### Hogyan oszthatom meg az adataimat?

- Regisztrációt követően a golya.mme.hu internetes adatbázis oldalán. Kérjük, hogy új fészkek rögzítése is körültekintően, az adatbázisban lévő fészkek alapos ellenőrzése után történjen.
- e-mailben a golya@mme.hu e-mail-címre elküldve
- postai úton az MME Monitoring Központ, 4402 Nyíregyháza Pf. 16. címre küldve

#### Mi történik az adataimmal?

Azok bekerülnek az MME Monitoring Központ internetes adatbázisába, majd a golya.mme.hu oldalra. Itt a több száz önkéntes felmérő eddigi munkájának köszönhetően 7407 fészkek, 3798 üres fészektartó és 1667 időközben megsemmisült fészkek kapcsán 98 272 költési adat, 46 270 napi megfigyelés és 53 078 fénykép volt 2019 áprilisában.

#### Hol tehetem fel a kérdéseimet?

A felmérés részleteiről és az online adatbázis használatáról a golya.mme.hu címen részletesen lehet tájékozódni, de a golya@mme.hu e-mail-címen is érdeklődhet.

# MEGJELENT!

## Haraszthy László: MAGYARORSZÁG FÉSZKELŐ MADARAINAK KÖLTÉSBIOLÓGIÁJA 1-2.



Eddig még sohasem jelent meg ilyen részletes, átfogó mű madarainkról!

18 évi adatgyűjtés után elkészült a Magyarország fészkelő madarainak költésbiológiája című könyv. A kétkötetes mű közel 1800 oldalon, több mint 2200 nagyméretű színes képpel illusztrálva mutatja be jelenlegi és egykori fészkelő madaraink élőhelyét, költési szokásait és annak sikerét.

Kezdő és haladó madarászoknak egyaránt ajánljuk!

A könyv megvásárolható az MME Boltban, a két kötet ára 33 000 Ft.

## TELEŐ ERDEI PACSIRTÁK BOCSKAIKERTBEN

A szakirodalom szerint az erdei pacsirta néha (enyhébb időben) áttelelhet hazánkban. Bár 2018 decembere nem bizonyult túl hidegnek, az évszak közepére kemény fagyok és bőséges havazások következtek, többszöri hófúvásokkal, így a január egyáltalán nem volt enyhének nevezhető. 2019. január 13-án délelőtt a Hajdú-Bihar megyei Bocskai kert behavazott határában madarásztam. A borongós, szürke időben gyalogolva a fagypont körüli hőmérséklet miatt aránylag kevés feljegyzésre érdemes dolog akadt. Egyszerre csak egy magányos, többször rövid, egytagú fűtyögést hallató madár repült át fölöttem. A hangot – ami nem hasonlított az erdei pacsirta közismert énekére – nem tudtam beazonosítani, a madárról készített röpkép azonban utólag egyértelműsítette (köszönet a határozásért Kovács Gergelynek), hogy erdei pacsirtaival találkoztam. Még aznap 13 óra után a helyi iskola melletti gyepes területen a faj újabb három, a talajon táplálkozó példányát is megfigyelhettem, sőt néhány fényképfelvételt is készíthettem róluk. Másnap délelőtt derült, napos időben újra felkerestem az utóbbi élőhelyet. Az erdei pacsirta szerencsére hamar előkerültek, ráadásul ekkor már hat példány mozgott együtt. Most már jobb fényben is készíthettem fotókat a madarokról, amik időnként tengelicék és kenderikék gyommagvakat fogyasztó népes csapataihoz csatlakoztak. A hat erdei pacsirta két nappal később (január 16-án) még átrepülve megfigyelhettem a közelben, később azonban a többszöri keresés ellenére sem találkoztam velük. Az erdei pacsirta – bár alkalmilag költethet a debreceni erdős pusztákon – inkább vonuláskor kerül a megyében madarászók szeme elé. Bocskai kertben egy június végi és két októberi megfigyelésem volt eddig a fajról. Hajdú-Biharban pedig egyáltalán nem volt tudomásom eddig átteleléséről.



Pásti Csaba

## RENDELLENES SZÍNEZETŰ KIS KÁRÓKATONA A KIS-BALATONON



2018. július 13-án egy nagyon világos, gyakorlatilag sárga színezetű, flavisztikus kis kárókatont figyeltem meg Fejes Éva a Kis-Balaton belvízöblözetén, a zalavári élőhely-rekonstrukció területén. Én másnap, július 14-én figyeltem meg először, és egészen december 8-ig vannak az állatról adataink. A madár teljes tollzatából hiányzott a kis kárókatonára jellemző sötét, feketés-mogyoróbarnás szín. A példány piszkosfehér, sárgás, világosbarnás színezetű volt, így elég könnyen észre lehetett venni, ahogy a többi kis kárókatonával együtt szárítkozik a szokásos ülőhelyeiken. A tollal nem fedett részek színéből is hiányzott a sötét pigment: a madár lába és csőre is hússzínű (rózsaszín) volt a fekete helyett. A mellen és torkon látható fehér színezet alapján valószínűleg 2018-as kelésű, fiatal madár volt. A flavisztikus példánnyal szemben nem tapasztaltunk agressziót a fajtársai részéről, azokkal mindig együtt mozgott. Többször a már említett belvízöblözet különböző pontjain, utójára viszont az I. ütem legészakabbi, bárándi öblözet vizén (zalavári gát) figyeltük meg. Ekkor a belvízöblözet már nagyrészt lefagyott, a madarak ezért mozogtak át ide. A flavisztikus példányról több bizonyító erejű felvételt is sikerült készíteni.

Gál Szabolcs

## SZITAKÖTŐK VONULÁSA BUDAPESTEN?

Budapest XII. kerületében, a Sas-hegy közelében meleg, nap-sütéses időben, enyhe déli szellőnél vonuló ragadozó madarak számlálását végeztem 2015. szeptember 15-én. Eközben érdekes szitakötőmozgásra lettem figyelmes. Kora délután egy órán át, mintegy 10 m magasról, egy épületről figyeltem a rovarokat a lombkoronaszint magasságában, amint általában egyesével, kettesével dél felé haladnak, a belátható mintegy háromszáz méteres távon folyamatosan tartva ezt az irányt. A megfigyelés ideje alatt egy kb. 60 négyzetméteres terület légtérben 56 példányt számoltam. 150 méterre a ház körül a szitakötők mindenhol hasonlóan repültek, de ezeket már nem számoltam. Más irányba mozgó egyedeket ezen a napon nem figyeltem meg. Budapest más területein is végeztem madár-megfigyelést ebben az időszakban, és a Margit hid budai hídfőjének közelében is észleltem hasonló szitakötő-aktivitást melegebb napokon. A fajt nem tudtam meghatározni. 5–7 cm-es példányok voltak. Egynek a színét láttam közelebbről, ez okkerszínű volt. Három nappal később már nagyobb, vöröses

példányokat is láttam, ezek főleg párosodva haladtak, szintén dél felé. A jelenség egy-két napig volt észlelhető. Amint a hűvösebbre fordult időben a vonuló fecskék eltűntek, szitakötőből sem láttam már egyetlenegy sem.

A megfigyeléseket alapul véve egy óra alatt minimum 112 vándorló példány volt becsülhető egy kis területen, ami nagyobb kitekintésben egyetlen nap négy órájában 5000 példányt is jelenthet. Szitakötők tömeges vándorlása még nem ismert hazánkban. Ezért felmerül a kérdés, hogy vonulás helyett nem a táplálkozóterület és szaporodóhely között haladtak-e oda-vissza a rovarok, ahogy más megfigyelések esetében. Ebben az esetben minimum 10 km-t kellett megtenniük urbánus környezetben a legközelebbi arra alkalmas helyre. Viszont elmentéses irányba, észak felé nem észleltem a mozgásukat egyszerűen sem. Ilyen jellegű dél felé mozgást 2017-ben és 2018-ban is megfigyeltem, de ezekben az években csak nagyon kevés példány „vonult”.

Turny Zoltán

## MADÁRCSALOGATÓ KERTJEIM

Már panellakó „koromban” is lelkes híve voltam a szárnyasok világának, ami még inkább előtérbe került mostanság azzal, hogy a „paneldzsungelből” családi házba költöztem. A madarakhoz való vonzódásomnak előzménye, hogy mezitlábas gyermekkoromat egy csendes kis faluban töltöttem. Innen a város forgatagába kerülve el kellett gondolkodnom azon, hogy kerülhetnék ismét közel a madarakhoz. Így esett a választásom egy kis alföldi szegletre, ahol szorgalmas munkával megteremttem az én madárbarát kertemet. Volt munka bőven, de nagy kedvvel tettem a dolgom, és rövid időn belül megkaptam az MME „Madárbarát kert” programjának elismerő címét és tábláját.

A panellakást családi házra cserélve az első és legfontosabb célkitűzéseim közé tartozott, hogy új otthonomban otthont teremtsék az idelátogató szárnyasoknak is. Kora tavasz lévén gyorsan barkácsoltam egy „B” odút, amit egy széncinegepár el is foglalt, és végül 12 fiókat rejtett ki. Azóta tovább bővítettem a kert odúállományát egy „C” és egy veréblakótelep-odúval is, illetve tervbe van véve egy „D” odú kitétele is, hátha meglep egy búbosbanka- vagy seregélypáros. Nem messze az odútól itató várja a szomjukat oltani kívánó tollasokat. A tél

közeledtével az „étkezdék” is elkészültek, november elején megkezdtem az etetőek esténkénti feltöltését, hogy a reggel éhesen, fázósan érkezők telepokolhassák a begyüket fekete napraforgóval, kölessel, szalonnával és almával, de dió, sajt is akadt a kínálatban. Nagy örömmel gyorsan sikerült széncinegét, házi verebét, szajkót, vörösbegyét, fekete rigót, balkáni gerléket, balkáni fakopácsot, szarkát és varjakat is megfigyelni. A több hónapos ténykedésnek, majd az MME-nek küldött fotós beszámolómnak köszönhetően új házunkhoz is megkaptam a „Madárbarát kert” táblácskát, amit büszkén helyeztem ki a kapu jól látható helyére – remélem, a környéken követőkre is találom.

Mindenkit ösztönzök arra, ne késekedjék, és vesse magát a madárkak segítségébe. Így megélhetik azokat az örömteli pillanatokat, amelyeket a kertjükbe, otthonaik ablakába látogató tollasok okoznak. Sok-sok élményben lesz részük egy-egy odúban megtelepedő madárpar munkálkodásának látványában is, és talán még egy szép „Madárbarát kert” táblácska is a házuk udvaruk díszé lehet.

Göndöcs Ede



Az MME Madárbarát kert programjához az egyesület honlapján, az [mme.hu](http://mme.hu) > Madárbarát menüpont alatt csatlakozhat.



## A HORTOBÁGYI PUSZTÁK TÉLI ÉNEKESMADARAIRÓL

A terepmadarászok körében jól ismert, hogy ha érdekes, ámde nem túl gyakori, hozzánk telelésre érkező pusztai énekeseket óhajtának megfigyelni, arra legnagyobb esélyük a Hortobágyon van. A szikes pusztagyepeken ősztől a tél végéig megjelenő fajok közül többnyire négyet emelünk ki: havasi fülespacsirta, sárgacsőrű kenderike, sarkantyús sármány és hósármány. A fanyar madarászhumor a „big five” (Afrika öt ikonikus nagyvadja: elefánt, orrszarvú, kafferbivaly, oroszlán, leopárd) mintájára néha már „négy nagyként” is emlegeti őket azóta, hogy egyre ritkábbak lettek az olyan évek, amikor mind a négyük előfordult nálunk. Az 1970-es évek elejétől előbb a bihari, majd a hortobágyi szikeseket járva nagyszámú adatot gyűjtöttem mind a négy fajról.

### Havasi fülespacsirta 1

Ez a régebben rendszeresen telelő és a Hortobágy néhány pusztáján (Pentezug, Zám, Kunmadaras, Angyalháza, Mátá, Nyári-járás) nem is olyan kis számban megjelenő madár immár harmadik évtizede alig-alig mutatkozik. A nagyon megritkult előfordulások adatai csupán magányos példányokról, esetleg két-három egyedről szólnak, amik egy-két rövid napot töltöttek itt, aztán eltűntek. Ez a folyamat valamennyire a telelőhelyek átrendeződésével magyarázható, hiszen a környező országokból mostanában is kapunk híreket százas csapatok elidőzéséről, például a legutóbbi, 2018/2019-es télen is.

Az a gyér számú és rövid ideig tartó hortobágyi tartózkodás, ami 2012 óta történt, bár pusztagyepékhez közel, de inkább szántók peremén, dűlőúton, árokpartokon esett, nem pedig a korábban használt szikpadkás, szikfokos élőhelyeken. Madarunk fő táplálékát ennek megfelelően jelenleg zömében a madárkeserűfű, kisebb részben a parti laboda termése adja. Erősebb havazást követően akár a 10–15 cm-es porhivat is szinte „kifürdi”, egyaránt kapar előre és hátra rugdalva, még csőrével jobbra-balra vágva is hányja szét a havat, hogy hozzáférjen a táplálékához. Szerencsére hófúvás után a partos helyeken elvékonyodott hótakaróval nem kell küszködni, mert még az elheverő szárú tápnövények is kilátszanak alóla.

A magányos fülespacsirta olykor a hasonló környezetet felkereső, csapatosan mozgó nádi sármányokhoz szegődik, bár a nádba nem követi őket. Utojárja 2005. január 31-én láttunk olyat, hogy egy több százas vegyes, nádi sármány, sárgacsőrű kenderike, mezei veréb, hósármány és sarkantyús sármány alkotta tömegben hat fülespacsirta is volt, vagyis a „négy nagy” egyszerre mutatkozott a megfigyelőknek.

Talán a szántókon a csak véletlenül megfigyelteknél jóval többször is előfordulhat egyedül vagy kis csoportokban kószáló fülespacsirta, de ezen a kevésbé vizsgált, madártanilag méltatlanul kevésbé becsült élőhelytípuson igen nehéz a téli viszonyok mellett közlekedni és madarászni.



### Sárgacsőrű kenderike 2

Egészen a közelmúltig (2013/2014-es tél) ez a faj volt szikes pusztáink legnagyobb számban mutatózó téli vendége, ami a legzordabb, leghidegebb időt is átvészelte. Olykor akár falusi házak udvarára, sőt szóró madáretetőre is belátogatott százas mennyiségben. Mostanáig immár az ötödik tél zajlott le úgy, hogy csak egy-két esetben, maximum 50–70-es csapatban láttam, eközben csak egyszer, 2018 elején volt egy 100 példány körüli, kivételesen hosszasan elidőző kompánia. Ezek bizony nyomába se érnek a 80-as, 90-es évek olykor több ez-



res tömegeinek. Ennek a madárnak nálunk fő tápláléka a sziki üröm termése, ami akár 15–20 cm vastag hótakaró alól is kilátszódik, a hófúvások pedig gyakran eredményeznek hosszú, letisztított sávokat. Szükségből felkeresnek gyomos tarlókat, mezsgyéket, dűlőutak katángkórós szegélyeit, és olyan természetes növények kóróit szintén megszállják, mint a sziki lelleg. Annak ellenére, hogy az üröm és az egyéb tápnövények minden évben tömegesen állnak rendelkezésükre, az itt telelő állományuk évek óta mélyponton van. Megfogatókozásuk és nagyon rendszertelenné vált megjelenésük okát egyelőre nem sikerült tisztázni.

### Sarkantyús sármány 3

Ez a madár csak az 1971/72-es télen mutatkozott először a Hortobágyon. A 70-es évek közepétől a déli pusztákon már gyakori vendégnek számított, a csúcsmennyiséget az 1978/79-es télen 450–500 példányos összesereglés, éjszakázóhelyre való gyülekezés formájában észleltem. A 80-as évek végétől tűnt fel, hogy az első őszi érkezések egyre korábbiak, már szeptember 13-i adata is volt. Ezt a koraiságot a 2010-es évekig tapasztaltam, majd amikor számuk erősen csökkent, sőt már alig volt pár tucatnyi belőlük, az érkezés eltolódott október végéig, olykor november közepéig. Míg az első három évtizedben a Hortobágy majdnem minden pusztáján előkerültek, 2014-től egyre inkább csak a Kunmadarasi-pusztán, Angyalházán, Zámon és a



Pentezugban akadtam rájuk. A legutolsó télen is csak magányos madarak és 2–11 példányos kis csoportok kerültek elélem.

A sarkantyús sármány a szikfokok, szikerek telelő madara, ahol a kígyófarkfű termése a fő tápláléka. Erős havazások után a hőkézett országutak padkájára, sőt települések utcáira, udvaraira, akár szóró etetőre is behúzódott, utóbbin a napraforgó és a magtári sepredék, ocsú között válogatva szedegetett. Hómentes teleken a félmagas szikfoki vagy rétszéli fűben igen jól rejtőző, lapulva elsurranó madár megtalálása, megfigyelése nem könnyű feladat. A felrebbenő sármány riasztó hangja igen jellegzetes rövid cserrenés, miként keringéskor a hívogató szó-lása is. Ezek ismerete segít a terepi azonosításban, még mielőtt sikerülne rátalálni és megfigyelni.

### Hósármány 4

Mennyiségi viszonyait tekintve 80-as, 90-es években ezres, sőt kétezres tömegek is előfordultak, de jellemzőbbek rá az 50–150, ritkábban a 200–300 példányos gyülekezések. Habár a Hortobágy minden pusztáján előfordul, mégsem lehet egyetlen élőhelyhez vagy területrehoz kötni és ott heteken át mindig rálelni, mint például a sarkantyús sármányra. Minél nagyobb létszámú, annál kóborlóbb a csapat. Noha táplálékát hómentes



időben megtalálja a vakszikén, padkahátakon, jószágállások feltjain, mégis bármikor kiruccan a szántókra, lucernásokra, kukoricatarlókra, földutak peremére is. Hófúvások idején a szél által tisztára seprte, letisztított árokpartokon, gátakon, hókézett útpadkákön is élelmet talál. A laza porhivat nem szétkaparja, inkább „kifürdi”.

Sokféle növény termését fogyasztja. Egy ízben egy magányos példány pár perc alatt négy faj magjait ette: a gyp és szántó határán nőtt kakaslábfű, parti laboda, angolperje, míg a kopáros sziken a sziki budavirág termése került az étlapjára. Miként a sárgacsőrű kenderike, a hósármány is kedveli a sziki lelleg és a katáng termését is, bár nem kapaszkodik fel rájuk, hanem a hó-buckából kiálló és számára elérhető részeket bontogatja.

A legkülönösebb táplálkozó együttest nem énekesmadarakkal alkotta (mint fentebb említettem, előfordult olyan is), hanem a 2014. december 5-én Angyalházán látott esetben, amikor 21 hósármány tartósan együtt mozgott 16 aranyilével nemcsak a gyepen, de felrepülve és keringve is.

A négy téli énekesmadár közül az utóbbi 6-7 évben a hósármány áttelelése volt a legrendszerezesebb a Hortobágyon.

Kovács Gábor



# ÉRDEKES MADÁRMEGKERÜLÉSEK

szerkeszti: Karcza Zsolt

Az elmúlt időszakban a Madárgyűrűzési Központba beérkezett, kiegészített (gyűrűzési adattal együtt lezárt) megkerülésekből válogattunk. A külföldön gyűrűzött madarak adatainak kiegészítése rövidebb-hosszabb időt vesz igénybe, így jelen válogatásban is található néhány korábbi megkerülési adat, amiket az elmúlt hónapokban zártunk le. A gyűrűzők, megfigyelők, megtalálók vagy adatközlők nevét technikai okok miatt nem minden esetben és teljes terjedelemben tudjuk feltüntetni. A közölt összesítések tájékoztató jellegűek, és a március végéig beérkezett adatok alapján készültek.

Az MME-honlap [mme.hu](http://mme.hu) > Tudástár > Magyarország madarai oldalán az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek: gyűrűzési összesítések, a jelölési és a külföldi vonatkozású megkerülési helyek térképei, valamint a leggyakoribb kézrekerülési okok százalékos eloszlásdiagramjai.

Amennyiben gyűrűs madarat, madáretemet, jelölőgyűrűt talál, fém- vagy színes gyűrűs madarat észlel, kérjük, értesítse a Madárgyűrűzési Központot a [ringers@mme.hu](mailto:ringers@mme.hu) e-mail címen. Így a megkerülési adatok beépülhetnek a hazai madárgyűrűzési adatbankba, és a központ munkatársai a feldolgozás után elküldik Önnek a gyűrűzési és megkerülési adatokat egy válaszlévelemben.

## Fehér gólya

Február közepén egy legyengült, magyar gyűrűs fehér gólyát találtak a Dél-afrikai Köztársaságban, Fokváros közelében egy kisrepülőtéren. Az ide leszálló gólya nem tudott újból a levegőbe emelkedni, csak rövid felszállási kísérletekre futotta az erejéből. A helyiek megfogták, és egy állatvédő szervezetnek (Society for the Prevention of Cruelty to Animals) adták át. A madarat fiókaként gyűrűzték 2017-ben Pákozdon (gyűrűző: Fenyvesi László). A hazai madárgyűrűzés kezdeti évétől, 1908-tól napjainkig összesen 131 magyar gyűrűs fehér gólya került meg Afrikában, ebből 57 a Dél-afrikai Köztársaságban. A legtöbb megkerülési adat az ország keleti részéről érkezett, ez az első olyan példány, amelyik Fokváros közelében került kézre.

Érdemes megfigyelni a fészkekben a fehér gólyák lábait, hogy nem viselnek-e színes, távcsővel is leolvasható jelölőgyűrűt. Ezt a madarat például harmadik éve figyelik meg Abaujszántón és környékén. A 2014-es bodollói (Szlovákia) kelésű gólyát idén március 27-én figyelték meg először (Serfőző József).



Fotó: Rae Henderson

## Sarlós partfutó

2018. december elején egy magyar gyűrűs sarlós partfutót figyelték meg Nyugat-Afrikában, Mauritániában az óceán partján. A madarat 2018. szeptemberben jelölték a Mekszikópusztai Madárvártán zöld, zászlós gyűrűvel (gyűrűző: Koleszár Balázs). Ez az első hazai jelölésű példány megkerülése Mauritániában. Ezen kívül eddig egy magyar gyűrűs sarlós partfutó került meg Afrikában; 1999-ben egy szintén Mekszikópusztán gyűrűzött madarat fogtak vissza Gambiában.



Fotó: Hadarics Tibor

## Havasi partfutó

Január közepén Belgium partvidékén figyelték meg egy magyar gyűrűs havasi partfutót. A madarat 2017-ben a Mekszikópusztai Madárvártán jelölték (gyűrűző: Dr. Hadarics Tibor). Ez az első hazai jelölésű példány Belgiumban.



Fotó: Hadarics Tibor

## Nagy goda

Március végén egy belorusz gyűrűs nagy godát figyelték meg a Hortobágyon (Tar János); ez a faj első Fehéroroszországban jelölt példányának leolvasása Magyarországon. A madarat közel két évvel ezelőtt gyűrűzték az ukrán-fehérorosz határ közelében.



Fotó: Tar János

## Gulipán

Március végén figyelték meg egy színes gyűrűs gulipánt Fejér megyében, a Sárkeresztúr melletti Sárkány-tavon (Kurfis Ilona). A madarat fiókaként gyűrűzték ugyanitt, 2017. nyár elején (gyűrűző: Csihar László).



Fotó: Kurfis Ilona

## Dankasirály

Február közepén egy magyar gyűrűs dankasirályt figyelték meg Máltán. Ez az első, a színes gyűrűje alapján azonosított, hazai jelölésű példány a szigetországban. A madarat 2015 őszén gyűrűzték a szegedi hulladéklerakó telepen (gyűrűző: Domján András), és ez az első megfigyelési adata. Korábban csak kézre került (elhullott) hazai gyűrűs dankasirályokról érkezett értesítés Máltáról (1915 és 1965 között 6 példány).

„ Az MME-honlap [mme.hu](http://mme.hu) > Tudástár > Magyarország madarai oldalán az egyes madárfajok naprakész gyűrűzési eredményei böngészhetőek

## Pirolábú cankó

Március végén figyeltek meg egy második éves, színes gyűrűs pirolábú cankót Vas megyében, Répcelakon (Polgárné Dornai Klára). A madarat előző nyáron gyűrűzték a Mekszikópusztai Madárvártán (gyűrűző: Dr. Hadarics Tibor).



Fotók: Polgárné Dornai Klára

## Sztyeppi sirály

Február végén Sziciliában figyeltek meg egy tavaly nyáron Tiszafüred határában jelölt sztyeppi sirályt (gyűrűző: Szilágyi Attila). A hazai jelölésű sztyeppi sirályok közül ez eddig a legdélebbi megfigyelésű példány. Olaszországban ezen kívül eddig 11 magyar gyűrűs sztyeppi sirály került meg, a legtöbb az adriai partvidéken.

## Ökörszem

2018. október elején egy cseh gyűrűs ökörszemet találtak egy egérfogóban Bakonyszentkirályon, Veszprém megyében (Barta Zoltán). A súlyos sérülései miatt sajnos nem sokkal később elpusztult. A madarat alig egy hónappal korábban jelölték Prágától nem messze. Ez az első Csehországban gyűrűzött ökörszem megkerülése itthon.

## Kék cinege

Március közepén egy elpusztult magyar gyűrűs kék cinegét találtak Kelet-Ukrajnában (Ternopili terület). Ez az első hazai gyűrűs példány megkerülése a szomszédos országban. A madarat nem sokkal korábban, február közepén jelölték Budapesten, a Tűzok utcai lápréten (gyűrűző: Hegedűs Dániel).



Fotó: Molnár Márton

## Tengelic

Március elején egy litván gyűrűs tengelicet figyeltek meg egy madáretetőn a Nógrád megyei Szuhán (Molnár Márton). A hónap során hatszor sikerült megfigyelni a madarat ugyanazon a helyen. Ez az első litván gyűrűs tengelic megfigyelése itthon. A madarat 2018 októberében gyűrűzték Litvániában, nem messze Kaunastól. Ezen kívül eddig csak egy itthoni jelölésű példányt fogtak vissza a balti országban.

# ÉRDEKES MADÁRMEGFIGYELÉSEK

szerkeszti: Hadarics Tibor

A következőkben rövid áttekintést szeretnénk nyújtani 2019 januárjának, februárjának és márciusának legérdekesebb faunisztikai megfigyeléseiből. Az itt következő – Magyarországon jórészt nagyon ritkán előforduló – madárfajok adatainak nagy része a Nomenclator Bizottság által hitelesítendő, ez viszont a legtöbb esetben még nem történt meg, ezért az előfordulások pontos időpontját nem közöljük.

## Január

Az év legelső napján egy törpekuvikt (*Glaucidium passerinum*) figyeltek meg Aggtelek közelében (Molnár M. és társai). A hónap első hétvégéjén egy jeges búvart (*Gavia immer*) láttak a Dunán, Harta közelében (Greccs A. és társai). Ugyanezen a hétvégén került először szem elé egy keleti gerle (*Streptopelia orientalis*) 1 Mezőberényben (Csete Gy.), amit a későbbiekben (egészen február elejéig) nagyon sokan és sokszor megfigyeltek még ugyanott (ennek a közép-ázsiai, keleti fajnak ez mindössze a negyedik előfordulása Magyarországon). A hónap második, harmadik és negyedik hetében többször is észleltek egy vörös ásóludat (*Tadorna ferruginea*) a fertőülaki Borsodi-dűlőben (Hadarics T. és Balaskó Zs.). Január közepén egy öreg kis hattyú (*Cygnus columbianus bewickii*) tűnt fel néhány napra a Sumonyi-halastavon (Laczik D. és mások), Peresztteg mellett pedig egy vörösnyakú lúd x lilik (valószínűleg kis lilik) hibridet (*Brantha ruficollis* x *Anser erythropus*) 2 észleltek (Hadarics T.). A hónap harmadik hétvégéjén – több mint 15 000 vadlúd között – egy rövidcsőrű ludat (*Anser brachyrhynchus*) figyeltek meg a tatai Öreg-tavon (Szabó M.), a Soproni-hegységben fakadó Ferenc-forrás közelében pedig egy törpekuvik (*Glaucidium passerinum*) került szem elé (Marton I.). A negyedik héten két kanadai ludat (*Brantha canadensis*) láttak a Szeged melletti Nagy-Fekete nevű földeken (Mészáros Cs.), valamint egy nyilvánvalóan fogságból szökött fekete hattyút (*Cygnus atratus*) Tötkömlőson (Balogh G. és Varga B.). Január legvégén Szögliget határában is észleltek egy törpekuvikot (*Glaucidium passerinum*) (Bekő K. és Dusnoki K.).



Fotó: Balogh Gusztáv



Fotó: Marik Pál



Fotó: Hadarics Tibor

## Február

A hónap első hetének végén egy immatur fehércsőrű búvárt (*Gavia adamsii*) 3 figyeltek meg a Hódmezővásárhely melletti Sun City Szabadidő- és Vízisport Centrum egyik taván (Ampovics Zs. és mások); a madár több mint tíz napig tartózkodott a területen, ez idő alatt sokan látták, és készítettek róla jobbnál jobb képeket (ennek a Szibéria és Észak-Amerika arktikus tájain költő búvárfajnak ez volt a második előfordulása Magyarországon). Február közepén az egyik székesfehérvári tavon egy kanadai ludat (*Branta canadensis*) 4 (Cserna Z. és mások), a tatai Öreg-tavon pedig egy részlegesen leucisztikus (szinte fehér) indiai ludat (*Anser indicus*) (Musicz L. és Milinte J.), a szabadkígyósi Nagy-gyöpon egy vörös ásóludat (*Tadorna ferruginea*) láttak (Marik P.), míg a Bükkben (Répáshuta közelében) két helyen is szólt egy-egy törpekuvics (*Glaucidium passerinum*) (Schrodt O. és társai). Február utolsó hetében a Tác melletti Világospusztai-halastavakon észleltek egy rövidcsőrű ludat (*Anser brachyrhynchus*) (D. Bastaja és társai).



Fotó: Hegedűs Sándor

Fotó: Oláh János



Fotó: Kovács Zolt

Fotó: Kurfis Ilona

## Március

A hónap első napjaiban Bugyi közelében (Áporkaitanya) egy kanadai ludat (*Branta canadensis*) láttak (Hegedűs S.). A hónap második felében Debrecen határában előbb a Halápi-vízározónál (Pásti Cs.), majd a Bodzás-tónál (Zeke T.) láttak egy vörös ásóludat (*Tadorna ferruginea*). Március negyedik hetében Eger-Felnémet felett észleltek négy, magasan északnyugat felé vitorlázó farkú keselyűt (*Gyps fulvus*) (Molnár M.). A hónap végén egy öreg lilebíbics (*Vanelus gregarius*) 5 került szem elé egy bicicsapatban a Balmazújváros határában lévő Magdolna-pusztán (Zalai T. és társai).



Fotó: Tar János

Köszönet illeti a madarak megfigyelőit, hogy adataikat közkinccsá tették. Kérjük, hogy – amennyiben eddig még nem tették meg – a megfigyelések részletes dokumentációját mielőbb juttassák el a Nomenclator Bizottság titkárához (Gál Szabolcs, e-mail: nomenclator@birding.hu). Az itt felsorolt adatok nagyrészt az érdekes megfigyeléseket közlétező [www.birding.hu](http://www.birding.hu), illetve a [www.rarebirds.hu](http://www.rarebirds.hu) internetes oldalakról származnak.

# ÉRDEKES MADÁRFÉSZKELÉSEK

szerkeszti: Haraszthy László

## Szécinegefészek fél méter magasan

2018 tavaszán Gyirmóton, az óvodában – ami egy Madárbarát óvoda – a korábbi évekhez hasonlóan madárgyűrzési bemutatót tartottam. Az óvoda területén több madárodú is található, de az egyik valamiért kihelyezetlenül az udvaron található nyári konyha oldalához volt téve. Reflexszerűen egyből bele is kukkantottam, és nagy meglepetésemre egy szécinegefészekben meleg tojások látványa fogadott. A közelben nem találtam megfelelő helyet az odú kihelyezésére, így az ott dolgozóknak szóltam, hogy figyeljenek rá. Sikeresen ki is repültek belőle a fiókák.

György Előd



Fotó: György Előd

## Mezei veréb költése galagonyabokorban



Fotó: György Előd

2017 nyarán a MAP (Madáratlasz program) kapcsán egy felmérés során kerestem fel a Kenyeri közelében található, Natura 2000 védettséget élvező reptér északi részét. A főleg galagonyabokorokkal tarkított, viszonylag jó állapotú gyepen észrevettem egy tövisszűrő gébicset fészekkeresés közben, majd az egyik galagonyában egy fészket is. Mikor a bokorhoz értem, meglepetésemre egy mezei veréb repült ki abból. Érdekes módon ez a napjainkban már szinte kizárólag odúlakó faj – talán a kevés fészkelési lehetőség miatt – a sűrű cserjét választotta a fészke helyének. Ezen egy kis bejárati nyíláson keresztül közlekedtek a madarak, amin keresztül a tollas fiókák is megfigyelhetőek voltak.

[Szerkesztői megjegyzés: Az 1960–70-es években ez a fészkelési mód volt az általános, utána kezdtek elsősorban odúfészkelővé válni a mezei verebek, amik a szövőmadarak közeli rokonaiként alapvetően szabad állású fészkeket építenek.]

György Előd

**Amennyiben ön is találkozik az átlagostól eltérő, szokatlan helyen vagy módon épült fészkekkel, kérjük, küldje el az információt vagy rövid cikkét néhány fotóval Haraszthy László rovatszerkesztőnek a [haraszthyl@gmail.com](mailto:haraszthyl@gmail.com) e-mail címre. Köszönjük!**

## Barázdabillegető fészkelése beton „villanyoszlopon”

A Madártávlat 2018. őszi számában Haraszthy László tollából megjelent egy írás a villanyoszlopokon fészkelő madarokról. Az ebben olvasottakat szeretném kiegészíteni: Még a múlt században, 1990. július 3-án Sopronbánfalva határában, 5-6 m

magasan egy beton villanyoszlop nyílásában találtam barázdabillegetőt fészkelve, amint az egyik öreg madár táplálékot hordott.

Mogyorósi Sándor

## Örvös galamb fészkelése vízben álló faház faszerkezetében

2017. május 4-én Fertőn a fertőrákosi üdülőtelep – vízben álló – faházainak egyikén munkavégzés közben lettem figyelmes egy, a faszerkezetbe berepülő örvös galambra. Csónakkal a házat megközelítve láttam, hogy a faház részben fedett teraszrészén, az egyik fagerendán mintegy 3 m magasan épült fészkekben egy örvös galamb ül. Mivel a házon éppen felújítási munkákat végeztek, valószínűleg az ezzel járó zavarás

következtében pár nappal később a fészket elhagyta a madár. Az örvös galamb urbanizációja a szemünk előtt zajlik. Lakott területen fára épült fészket már találtam, de épületen eddig még nem. Bizonyára tíz év múlva már nem lesz újdonság a faj épületen történő költése sem.

Mogyorósi Sándor

## Mezei veréb költése mozgó „odúban”

A Heves megyei Demjén közelében az 1950-es évek közepén kezdődött meg a kőolaj-kitermelés, ami több mint 300 hím-bás szivattyúval folyik napjainkban is. E berendezések állványai különböző átmérőjű csövekből és acélidomokból állnak, amik potenciális fészkelőhelyet jelentenek több madárfaj számára. 2018. május elsején madártani felmérést végeztünk az első-sorban gyeppeteltető és kőkény uralta területen, és a csövekből madárfiókák eleségkérő hangjára figyeltünk fel. Közel

tucatnyi olajkút mellett mentünk el, és azt tapasztaltuk, hogy seregélyek és mezei verebek hordtak táplálékot majdnem az összes ilyen szerkezetbe, sőt az utóbbiak nemcsak a merev, álló csövekben fészkeltek, hanem több esetben az olajkút fel-le mozgó hímájának ellensúlyán lévő nyílást is elfoglalták. Lehet, hogy a verébfiókák is szeretik, ha elringatják őket?

Balácsi Péter és Katona Gergely



Fotó: Balácsi Péter

## Partfalban fészkelő molnárfecske

Az Actio Riparia gyűrűzési projektben 2018. június 18-án meglátogattunk egy Győr határában működő kavicsbányát, ahol partifecskek telepesen költének. Több kisebb telep elé is kifeszítettük függőhálóinkat. Az egyik kisebb kolóniában kb. 20 partifecskeüreg volt. Ez egy földkupac, amit kifejezetten a fecskéknek alakítottak ki a bánya területen kívül, közvetlen az út mellett. A madarak hálóállítás közben az erősen rézsús „domb” melletti vezetéken gyűltek össze. Észrevettük, hogy a partifecskek mellett két molnárfecske is ül a dróton. Először

arra gondoltunk, hogy a közelben található állattartó telepről jöhettek, de később sem távolodtak el. A félórás ott-tartózkodásunk alatt folyamatosan a közelben keringtek. Július elsején megismételtük az akciót, mely során sikerült megfogni a kotlófoltos tojó molnárfecskét, ami a fal felőli oldalról esett bele a hálóba. Ezzel bebizonyosodott az a feltételezésünk, hogy a molnárfecskepár is a partfalban költött.

György Előd

## Urbanizálódó hollók?

Eger belterületén 2017-ben és 2018-ban is több alkalommal megfigyeltem egy hollópárt, aminek a fészke végül 2018. április 8-án sikerült rábukkanom egy meglepően központi helyen, az Érsekkertben. Ez egy tizenkét hektáros közpark, amit már a 13. században is érseki vadászterületként használtak. Napjainkra teljesen körbezárta a város – vasútállomás, strand, szállodák, sportpályák, oktatási és egészségügyi intézmények határolják. A park közepén található szökőkút és a strandfürdő

bejárata között álló idős gesztenyesor egyik sétány fölé hajló fáján, 17 méteres magasságban, egy ágvillában találtam meg a fészket, amiben ottlétem alatt (reggeltől délutánig) folyamatosan az egyik holló ült. A költés eredményéről sajnos nem sikerült megbizonyosodnom. Mivel 2019 telén és tavasszal is találkoztunk az egyik hollóval a parkban, így előfordulhat, hogy ismét a városban foghatnak költésbe.

Katona Gergely



Fotó: Fekete Judit



Név: Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves (SPEA)/BirdLife Portugal  
Alapítás éve: 1993  
Tagok száma: 4000  
Kiadványok:  
*Pardela*: a tagok, valamint a madarak és a természetvédelem iránt érdeklődők számára  
*Aíro*: tudományos kiadvány  
*Ornithological Yearbook*: madarászévkönyv  
Postacím: Av. Columbano Bordalo Pinheiro, 87, 3º Andar 1070-062 Lisboa  
Telefon: (+351) 21 322 04 30  
E-mail: [spea@spea.pt](mailto:spea@spea.pt)  
Honlap: [www.spea.pt](http://www.spea.pt)



## PORTUGÁL MADÁRTANI EGYESÜLET

Berlengas szigetek (Fotó: SPEA)



Azori-szigeteki süvöltő (Fotó: Joaquim Teodósio/SPEA)



Mediterrán vészmadár fészke ellenőrzése Berlengas egyik szigetén (Fotó: Fotojonic)



Monterio viharfecske (Fotó: Tânia Pipa/SPEA)



Monterio viharfecske fiókája (Fotó: Tânia Pipa/SPEA)

A Portugál Madártani Egyesület (SPEA) tavaly novemberben ünnepelte alapításának 25. évfordulóját. A madarak védelmében, élőhelyeik rehabilitációjában és a természetvédelem fontossága iránti figyelemfelkeltésben – az EU-tól és más nemzetközi szervezetektől kapott anyagi forrásoknak is köszönhetően – kulcs szerepet játszottunk és játszunk Portugáliában. Ezt jelzik a LIFE programunknak odaítélt „Best of the Best LIFE” és „Best Life” elismerések is.

Programjainkban szakértők és önkéntesek száza dolgoztak. Közös munkánk eredménye a Költő madaraink atlasza, Portugália telető madarainak atlasza és a Mindennapi madaraink kiadvány is. Védelmi tevékenységünk során számos partnerrel – társadalmi szervezetek, kormányzati szervek és magáncégek – működünk együtt. Legismertebb példa erre a csak São Miguel szigetén honos azori-szigeteki süvöltő megmentési programja. A faj az 1990-es évek elején egyike volt Európa legveszélyeztetettebb

madarainak, de közös erőfeszítéseinknek köszönhetően állománya mára több mint ezer példányra nőtt.

A SPEA az országon belül és a határon túl is valósít meg fajmegőrzési programokat, például a madeirai viharfecske, a madeirai karvaly, a Monteiro viharfecske, a razói pacsirta, valamint a héjasas és a dögkeselyű kapcsán Madeirán, az Azori- és a Zöld-foki-szigeteken és az ország kontinentális területein. Élőhelyvédelmi munkákat végeztünk az azori-szigeteki Laurissilva-erdőben, tengerimadár-költőtelepeket hoztunk helyre Madeirán, az Azori- és a Berlengas szigeteken, valamint Lisszabontól északra.

Szakértőként segítjük a fajok és élőhelyek védelmét szolgáló politikai döntések meghozatalát. Megjelentettük Portugália fontos madaréllőhelyeinek (IBA) gyűjteményét, és részvételünkkel 16 új különleges madárvédelmi területet (SPA) jelöltünk ki az országban. Egyesületünk azon dolgozik, hogy a védett területek száma, ezek törvényi és gyakorlati védelmének hatékonysága is növekedjen, fenntartható kezelésük javuljon. 2011-ben a fekete rigó érdekében százakat mozgósítottunk, hogy tüntetésekkel kényszerítsük ki a kormánytól e kedvelt madár vadászatának betiltását.

Sonia Neves

Fordította és összeállította:  
Madas Katalin

# Csipegő

2019 Nyár

Nyerj parti madaras egérpadot, játssz velünk!



A gólyatöcsről itt olvashatsz és a hangját is meghallgathatod: [csipogo.hu/golyatocs](http://csipogo.hu/golyatocs)

Csináld meg otthon: egyszerű nyári itatók tollas vagy tollatlan kerti kedvenceidnek!

A MATATÁS mesterei: a gólyatöcs és társai!

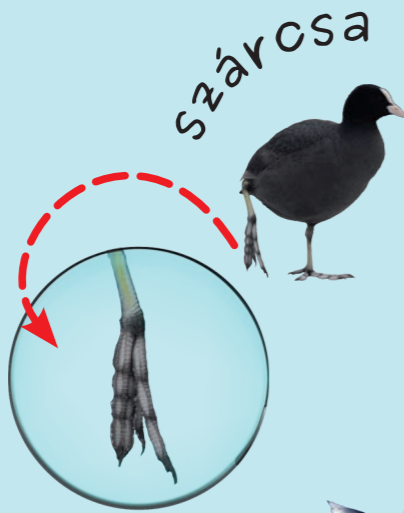


Az MME Helyi Csoportjainak nyári táboraikról itt találsz bővebb információt: [http://www.mme.hu/aktualis\\_taboraink](http://www.mme.hu/aktualis_taboraink). Gyere, és madarász velünk!

Előző számunk nyertese: Juhász András (14 év)  
A helyes megfejtés: 1-pajzsos cankó, 2-nagy kócsag, 3-kárókatona, 4-bíbic, 5-nagy póling, 6-gulipán, 7-sárszalonna, 8-kanalasgém, 9-bőjtői réce, 10-gólyatöcs, 11-bakcsó

# A MATATÁS MESTEREI csőrök és lábak

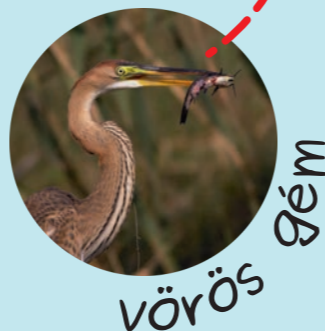
A szárcsa ujjain a bőrlebenyek az úszást segítik, de a kapaszkodást is lehetővé teszik.



Az evezőlábú madarak ujjai között úszóhártya feszül, amit lapátként használnak úszás közben. Így a mélyebb vizekből is tudnak táplálékot szerezni. Járásuk emiatt viszont suta, bicegő.



A rövid csőrű parti madarak mint a lilék, cankók, partfutók a vízfelszínről és az iszap felső rétegéből csipegetik fel a kisebb élőlényeket.



A vizes élőhelyeket benépesítő madarak sok mindenben hasonlítanak egymáshoz, de figyelj meg, hogy nincs két egyforma csőr és láb! Ez lehetővé teszi, hogy ugyanazon az élőhelyen máshonnan, máshogyan és másmilyen táplálékot szerezzenek. Ezért a vizek mentén igen sokféle madarat láthatsz.

A gémfélék szigony-szerű csőrükkel nagyobb méretű zsákmányt is ejtenek, pl. halakat, kétéltűeket.

A nádasban mozgó madarakat az extra hosszú lábujjak segítik a kapaszkodásban.

Az itt szereplők közül egy valaki nem költ hazánkban! Vajon melyik madár lehet az? Itt találsz hozzá segítséget: [mme.hu/magyarorszagmadarai](http://mme.hu/magyarorszagmadarai) Ha kitaláltad, a következő oldalon található játék megfejtésével együtt elküldheted nekünk!



A gulipán felfelé hajló csipesz-szerű csőrével a vízfelszínről, vagy a sekély iszaptól, sarlózó mozdulatokkal szedi fel a vízi gerincteleneket.



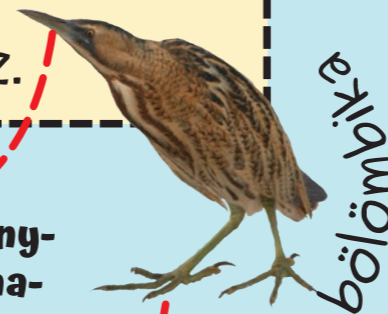
Ezekkel a szondákkal a mély sárból, iszaptól is van esély kicsipkedni a gyanútlan zsákmányt.



A kanalasgémnek van talán a legfurább csőre: egy hosszú kanál. Fejét ide-oda himbálva meregeti ki vele a vízi élőlényeket.



A gólyatöcs hosszú lábaival mélyebb vízbe is begyalogol. Csipeszként működő csőrével gyors mozdulatokkal kapkodja ki a vízből a zsákmányt.



**Ne feledkezz el a forró nyári hangulatban kis kertí barátaidról! Tegyé ki itatót a madaraknak, rovaroknak, hüllőknek! Itt láthatsz egy pár olyan megoldást, amit Te is meg tudsz valósítani otthon!**

egyszerű virágalátét: talajra, fatönkre is rakhatod



függő itató például régi mérlegből



fürdőhelyként is használható



nem használt tányér a kert csap alatt



egy kő, aminek közepén sekély mélyedés van

**Játssz velünk! Találd meg a gólyatöcs fióka kedvenc csemegéit: kösd össze ezeket a fiókával! Megoldásodat július 12-ig várjuk az [mme@mme.hu](mailto:mme@mme.hu) címre.**

A megfejtés beküldői hozzájárulnak nevük és életkoruk közléséhez.



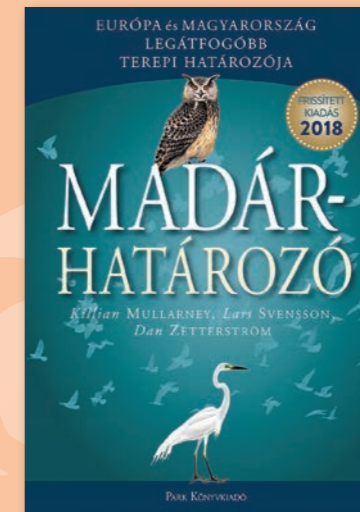
Fotók:  
Árva Márton,  
Bajor Zoltán,  
Borsányi Attila,  
Csibrányi Balázs,  
Fülöp Endre, Halmos Gergő,  
Halpern Bálint,  
Jakab Sándor, Majercsák Bertalan,  
Mészáros József, Molnár Péter,  
Orbán Zoltán, Simay Gábor,  
Szitta Tamás

Szerkesztés, illusztráció:  
Juhász Lilla, Csitneki Balázs

## Az MME Természetbarátok Boltja nyári kínálatából



Teleszkópok és távcsövek



Ismeretterjesztő könyvek és határozók



Mesterséges odúk



Ajándéktárgyak



A **FÉSZEKFOGLALÓ** egy izgalmas stratégiai és ismeretterjesztő kártyajáték, melyben különböző élőhelyekre tudjuk madarainkat betelepíteni.

További ajánlatokért keresse fel online áruházunkat  
[www.mme.hu/bolt](http://www.mme.hu/bolt)  
06-20-969-7778







EL +PHONE  
ADAPTER

A PILLANATOKÉRT,  
AMELYEKET  
ÉRDEMES MEGOSZTANI

SEE THE UNSEEN



SWAROVSKI  
OPTIK